

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ**

ΣΕ ΜΕΙΖΟΝΑ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Συνεδρίασε δημόσια, στις 15 Σεπτεμβρίου 2021, με την εξής σύνθεση: Ιωάννης Σαρμάς, Πρόεδρος, Μαρία Βλαχάκη, Άννα Λιγωμένου, Γεωργία Μαραγκού, Αγγελική Μαυρουδή, Κωνσταντίνος Κωστόπουλος και Ασημίνα Σαντοριναίου, Αντιπρόεδροι, Γεώργιος Βοΐλης, Ελένη Λυκεσά, Σταμάτιος Πουλής, Δημήτριος Πέππας, Δέσποινα Καββαδία-Κωνσταντάρα, Θεολογία Γναρδέλλη, Βιργινία Σκεύη, Κωνσταντίνος Εφεντάκης, Βασιλική Σοφιανού, Δημήτριος Τσακανίκας, Κωνσταντίνος Παραθύρας, Ασημίνα Σακελλαρίου, Αργυρώ Μαυρομμάτη, Κωνσταντίνος Κρέπης, Νεκταρία Δουλιανάκη, Βασιλική Πέππα και Γρηγόριος Βαλληνδράς, Σύμβουλοι. Γραμματέας η Ελένη Αυγουστόγλου.

Γενικός Επίτροπος Επικρατείας: Αντώνιος Νικητάκης, Επίτροπος Επικρατείας, κωλυομένης της Γενικής Επιτροπής της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, Χρυσούλας Καραμαδούκη.

Για να δικάσει την από ... (ΑΒΔ ...) αίτηση αναίρεσης της εταιρείας περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία ... και διακριτικό τίτλο ..., που εδρεύει στην ... και ήδη Δήμο ... (Τ.Θ. ..., ..., Τ.Κ. ...), όπως εκπροσωπείται νόμιμα, η οποία παραστάθηκε δια του πληρεξουσίου δικηγόρου της Γεωργίου Καραβοκύρη (ΑΜ 26876/ΔΣΑ).

Κατά του Ελληνικού Δημοσίου, νομίμως εκπροσωπούμενου από τον Υπουργό Οικονομικών, ο οποίος παραστάθηκε διά του Νομικού Συμβούλου του Κράτους Νικολάου Καραγιώργη.

Με την αίτηση αυτή επιδιώκεται η αναίρεση της ... απόφασης του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Τον πληρεξούσιο δικηγόρο της αναιρεσείουσας, ο οποίος ζήτησε την παραδοχή της αίτησης.

Τον εκπρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου, που ζήτησε την απόρριψή της.
Και

Τον Επίτροπο της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ο οποίος πρότεινε την απόρριψη της αίτησης.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το Δικαστήριο συνήλθε στις 16 Μαΐου 2022 σε τηλεδιάσκεψη με τη χρήση της επίσημης κρατικής πλατφόρμας e:Presence.gov.gr, σύμφωνα με το άρθρο 295 παρ. 2 του ν. 4700/2020, με παρόντες τους δικαστές που έλαβαν μέρος στη συζήτηση της υπόθεσης, εκτός από την Αντιπρόεδρο Ασημίνα Σαντοριναίου και τους Συμβούλους Γεώργιο Βοΐλη, Ελένη Λυκεσά, Σταμάτιο Πουλή (ήδη Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου), Δέσποινα Καββαδία-Κωνσταντάρα, Θεολογία Γναρδέλλη, Βασιλική Σοφιανού,

Κωνταντίνο Παραθύρα και Ασημίνα Σακελλαρίου, που είχαν κώλυμα (άρθρο 293 παρ. 3 του ν. 4700/2020).

**Άκουσε την εισήγηση του Συμβούλου Κωνσταντίνου Κρέπη και
Αφού σκέφθηκε κατά τον νόμο**

Αποφάσισε τα εξής:

1. Με την υπό κρίση αίτηση της εταιρείας περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία ... ζητείται η αναίρεση της ... απόφασης του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με την οποία απορρίφθηκε έφεση της αναιρεσείουσας κατά της ... απόφασης του Υφυπουργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας. Με την τελευταία αυτή απόφαση επιβλήθηκε σε βάρος της αναιρεσείουσας δημοσιονομική διόρθωση ποσού 168.000,00 ευρώ, πλέον τόκων ύψους 12.475,84 ευρώ, ήτοι συνολικού ποσού 180.475,84 ευρώ, που καταβλήθηκε σ' αυτήν στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου 6 με τίτλο «Ενίσχυση της Πολιτιστικός Πολυχώρος Προσομοίωσης Παραδοσιακών Αγροτικών Δραστηριοτήτων Ε.Π.Ε. στη θεματική ενότητα Τουρισμός» της Πράξης «Ενίσχυση υφιστάμενων ΜΜΕ της Περιφέρειας ..., στον Τομέα Τουρισμός μέσω του Καν. 70/2001 (Γ' Προκήρυξη)», που εντάχθηκε στο Μέτρο 1.6 του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ) ... 2000-2006, με συγχρηματοδότηση από ενωσιακούς - μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) - και εθνικούς πόρους.

2. Νομίμως χωρεί η συζήτηση της υπόθεσης παρά την απουσία της ανώνυμης τραπεζικής εταιρείας με την επωνυμία ... η οποία είχε παρέμβει υπέρ της αναιρεσείουσας στη δίκη κατά την οποία εκδόθηκε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, αφού αυτή, όπως προκύπτει από την από ... έκθεση επίδοσης του δικαστικού επιμελητή του Ελεγκτικού Συνεδρίου Νικηφόρου Καλαβάση, κλητεύθηκε νόμιμα και εμπρόθεσμα να παραστεί στη συζήτηση της υπόθεσης (άρθρα 110 και 225 του ν. 4700/2020, Α' 304).

3. Για την άσκηση της αίτησης έχει καταβληθεί το προσήκον παράβολο (βλ. ηλεκτρονικό παράβολο με κωδικό ...) σύμφωνα με το άρθρο 309 παρ. 1 περ. γ' του ν. 4700/2020.

4. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, με την 910/2021 απόφαση της Ολομελείας αυτού, ερμηνεύοντας τα άρθρα 94 παρ. 1, 95 παρ. 1 και 98 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, δέχθηκε, στη σκέψη 9 της απόφασης, τα ακόλουθα: «(...) Το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα διοικητικά δικαστήρια έχουν την γενική δικαιοδοσία εκδίκασης των διοικητικών διαφορών, το δε Συμβούλιο της Επικρατείας έχει την γενική αρμοδιότητα για την εκδίκαση των ακυρωτικών διαφορών που ανακύπτουν επί προσβολής των εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών [βλ. και άρθρο 45 παρ. 1 του π.δ. 18/1989] (ΣτΕ 3919/2010 Ολομ). Το Ελεγκτικό Συνέδριο, εξ άλλου, έχει, αφενός, μη δικαιοδοτικές αρμοδιότητες προληπτικού ελέγχου των δαπανών του Κράτους, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων, υπαγομένων στο καθεστώς

αυτό του προληπτικού ελέγχου των δαπανών τους με ειδική διάταξη νόμου, καθώς και αρμοδιότητες κατασταλτικού ελέγχου των λογαριασμών των δημόσιων υπολόγων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή των υπαγομένων στον ανωτέρω προληπτικό έλεγχο λοιπών νομικών προσώπων, και, αφετέρου, ειδική δικαιοδοσία για την εκδίκαση ορισμένων μόνον κατηγοριών διοικητικών διαφορών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι διαφορές που ανακύπτουν από τον κατασταλτικό έλεγχο “λογαριασμών”, ειδικότερα δε: (α) οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών των δημοσίων υπολόγων, (β) οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και (γ) οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών άλλων νομικών προσώπων, όχι μόνον δημοσίου δικαίου που διαχειρίζονται δημόσιο χρήμα, αλλά και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, εφόσον ο προληπτικός έλεγχος των δαπανών των εν λόγω νομικών προσώπων έχει υπαχθεί με ειδική διάταξη νόμου στην αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου (βλ. ΣτΕ 3002/2010 Ολομ). Περαιτέρω, από την χρήση του όρου “ιδίως” στο άρθρο 98 παρ. 1 του Συντάγματος περί καθορισμού των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου συνάγεται ότι δύναται να υπάγεται από τον νομοθέτη στην ως άνω ειδική δικαιοδοτική αρμοδιότητα του ΕλΣ και η εκδίκαση κατηγορίας διαφορών, η οποία είναι απολύτως συναφής προς τις ανατεθείσες ρητώς από το Σύνταγμα με την περίπτωση στ’ της ανωτέρω παραγράφου 1, όπως διαφορές από τον καταλογισμό άλλων φορέων που διαχειρίζονται δημόσιο χρήμα ή υλικό, κατ’ ενάσκηση σχετικής εξουσίας, η οποία τους έχει ειδικώς αναγνωρισθεί, όταν κατά την άσκηση τέτοιων διαχειριστικών πράξεων και οι ενεργούντες αυτές προσλαμβάνουν ιδιότητα δημοσίου υπολόγου (πρβλ. ΣτΕ 1621/2003, 1370/2004, 2548/2007, 4119/2012: φορέας παρέμβασης, ο οποίος έχει αναλάβει στο πλαίσιο Κανονισμών της ΕΕ το έργο της παρέμβασης και της δημόσιας αποθεματοποίησης στον τομέα των σιτηρών, ΣτΕ 275/2013: εταιρεία στην οποία ανατίθεται, από την αρμόδια για την οργάνωση, λειτουργία και διοίκηση των αερολιμένων της χώρας Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, η περισυλλογή, φύλαξη, επισκευή και συντήρηση χειραμαξιδίων κρατικού αερολιμένος, δηλαδή η διαχείριση υλικού του Δημοσίου, ΣτΕ 2889/2011 διαχειριστές “Παιδικών Εξοχών”, δυνάμει σχετικής νομοθεσίας, καθώς και ΣτΕ 3824-26/1987 για ενεργούντες παρακράτηση φόρων και υποχρεούμενους να αποδίδουν στο δημόσιο ταμείο τα παρακρατηθέντα ποσά). Προσδιοριστικό στοιχείο της έννοιας του υπολόγου είναι δε, κατά τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις, η απονεμηθείσα σε αυτόν ή η ασκούμενη από αυτόν εξουσία προς διαχείριση χρημάτων κλπ, που ανήκουν στο Κράτος, σε ΟΤΑ ή σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ακόμη και όταν η διαχείριση λαμβάνει χώρα κατ’ υπέρβαση των περιγραφομένων στον νόμο αρμοδιοτήτων και καθηκόντων του ασκούντος τις πράξεις διαχείρισης· η υποχρέωση αυτή του υπολόγου να αποδίδει λογαριασμό για την άσκηση της σχετικής εξουσίας διαχείρισης είναι αυτόθροη συνέπεια της ιδιότητάς του. Δεν έχει, όμως, η χρήση του ως άνω όρου

“ιδίως” την έννοια ότι και οποιαδήποτε άλλη κατηγορία φυσικών ή νομικών προσώπων, η οποία λαμβάνει οικονομικές παροχές από δημόσιους πόρους και καθίσταται, με την ιδιότητα του ωφελούμενου διοικούμενου, δικαιούχος των παροχών αυτών, εξομοιώνεται με δημόσιο υπόλογο και υπάγεται στην ως άνω ειδική δικαιοδοτική αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εκ μόνου του λόγου ότι ως δικαιούχος υπόκειται, κατά νόμον, σε δημοσίου δικαίου υποχρεώσεις και έλεγχο, κατά την διάθεση των παροχών που έλαβε, στο πλαίσιο άσκησης της επιχειρηματικής του ή και άλλης δραστηριότητας, όπως π.χ. μη κερδοσκοπικής, προκειμένου οι παροχές να διατίθενται για την εξυπηρέτηση των συναφών δημοσίων σκοπών (βλ. ΣτΕ 3002/2010 Ολομ, πρβλ. ΣτΕ 1414/2000).».

5. Περαιτέρω, στη σκέψη 20 της ως άνω απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας, έγιναν δεκτά τα ακόλουθα: «(...) [Α]πό τις (...) διατάξεις του τομεακού κανονισμού 1083/2006 και του εκδοθέντος προς εφαρμογή του κανονισμού 1828/2006, σε συνδυασμό με την σχετική εθνική νομοθεσία, ιδίως δε με τις διατάξεις του αναπτυξιακού ν. 3614/2007 και των νόμων 2362/1995 και 4270/2014 περί δημόσιου λογιστικού [βλ. τα άρθρα 105 και 124, αντιστοίχως, σύμφωνα με τα οποία οι διαχειριστές κοινοτικών πόρων/πόρων της ΕΕ θεωρούνται δημόσιοι υπόλογοι και υπόκεινται στις οικείες διατάξεις περί δημοσίων υπολόγων], προκύπτει ότι διαχειριστές των διατιθέμενων πόρων της ΕΕ, όπως και εθνικών πόρων, στο πλαίσιο των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ προγραμματικής περιόδου 2007-2013 είναι οι οριζόμενες από το κράτος μέλος ως αρμόδιες για τη διαχείριση των πόρων αυτών αρχές, όπως η “Διαχειριστική Αρχή” και ο “Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης” ή άλλες αρχές που ορίζονται από το κράτος μέλος ως αρμόδιες για τη διαχείριση των πόρων τούτων, οι οποίες, ως ασκούσες την απονεμηθείσα σε αυτές από την νομοθεσία εξουσία διαχείρισης με την έκδοση σχετικών πράξεων διαχείρισης, θεωρούνται, και κατά τα ρητώς προβλεπόμενα στα άρθρα 105 του ν. 2362/1995 και 124 του ν. 4270/2014, υπόλογοι για τη σύννομη διαχείριση των εν λόγω πόρων και ευθύνονται κατά τις διατάξεις περί δημοσίων υπολόγων (πρβλ. και ΣτΕ 27/2019, 2886/2011, καθώς και τις προαναφερθείσες ΣτΕ 1621/2003, 1370/2004, 2548/2007, 4119/2012). Αντιθέτως, σύμφωνα με τα ήδη εκτεθέντα, κατά τις αυτές ως άνω διατάξεις, στο σύστημα εφαρμογής των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων, οι τελικοί δικαιούχοι ενισχύσεων προερχόμενων από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, κατά την υλοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων από τα Ταμεία πράξεων επιχειρησιακού προγράμματος, ήτοι των πράξεων που έχουν επιλεγεί προς χρηματοδότηση από την οικεία αρμόδια αρχή, δεν αναλαμβάνουν οι ίδιοι τη διαχείριση ενισχύσεων, με την έκδοση πράξεων διαχείρισης κατ’ ενάσκηση σχετικής εξουσίας, και δεν αποτελούν, ως εκ τούτου, διαχειριστές πόρων της ΕΕ και, συνεπώς, ex lege δημοσίους υπολόγους. Το γεγονός ότι ο δικαιούχος, π.χ. ο επιχειρηματικός φορέας -φυσικό ή νομικό πρόσωπο- που επελέγη προς χρηματοδότηση, καθίσταται, ως λήπτης της χρηματοδότησης, αυτοτελής

υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, σε ό,τι αφορά την ορθή και σύννομη υλοποίηση του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου της χρηματοδοτούμενης πράξης, δεν τον καθιστά διαχειριστή πόρων της ΕΕ και δεν του προσδίδει την ιδιότητα του υπολόγου. Συνακολούθως, ο καταλογισμός εις βάρος του δικαιούχου-λήπτη της ενίσχυσης ορισμένου ποσού, ως αχρεωστήτως ή παρανόμως καταβληθέντος, δεν αποτελεί καταλογισμό σε βάρος δημοσίου υπολόγου, οι δε σχετικές πράξεις δεν αποτελούν πράξεις ελέγχου λογαριασμών δημοσίου υπολόγου και δεν ανήκουν στην ειδική, κατά το άρθρο 98 παρ. 1 περ. στ του Συντάγματος [βλ. και άρθρο 80 του ν. 4129/2013], δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου προς εκδίκαση των ρητώς προσδιοριζόμενων στο Σύνταγμα διοικητικών διαφορών (πρβλ. ΣτΕ 3002/2010 Ολομ, 316/2012, 495/2011, 2897/2014, πρβλ. και ΣτΕ 1414/2000). Τα ανωτέρω ισχύουν υπό την επιφύλαξη ότι δεν συντρέχει περίπτωση υπαγωγής του δικαιούχου – λήπτη της ενίσχυσης στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατ' εφαρμογή των αυτών συνταγματικών διατάξεων, βάσει του καθεστώτος που τον διέπει ως προς διαφορές ανακύπτουσες από τον έλεγχο [προληπτικό και κατασταλτικό] των λογαριασμών του, όπως συμβαίνει όταν λήπτης της ενίσχυσης είναι το Δημόσιο, οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου ή δεύτερου βαθμού, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή άλλο νομικό πρόσωπο, ο προληπτικός έλεγχος των δαπανών του οποίου έχει υπαχθεί, με ειδική διάταξη νόμου, στην αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθόσον και οι φορείς αυτοί ενδέχεται να περιλαμβάνονται στους δικαιούχους πράξεων (πρβλ. ΣτΕ 2176/2002 Ολομ, 449/2004).».

6. Τέλος, στην σκέψη 22 της ίδιας ως άνω απόφασης, το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάνθη ως ακολούθως: «(...) [E]νόψει όσων έγιναν δεκτά ανωτέρω, οι προσβαλλόμενες εν προκειμένω πράξεις, με τις οποίες επιβλήθηκε εις βάρος της αιτούσας εταιρείας, ως ιδιώτη τελικού δικαιούχου, δημοσιονομική διόρθωση για ποσό επιχορήγησης αχρεωστήτως ή και παρανόμως καταβληθέν σε αυτήν, με την αιτιολογία ότι η δαπάνη για την οποία της καταβλήθηκε το εν λόγω ποσό δεν είναι “επιλέξιμη”, κατά τα κριτήρια της οικείας νομοθεσίας, και αποφασίσθηκε η ανάκτηση του επίμαχου ποσού από την λαβούσα δικαιούχο, υπόκεινται, σύμφωνα με τις συνταγματικές διατάξεις που παρατίθενται στη σκέψη 8, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας, σε αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, και όχι σε έφεση ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθόσον δεν υπάγονται στο αντικείμενο της κατά τις αυτές συνταγματικές διατάξεις ειδικής δικαιοδοτικής του αρμοδιότητας (πρβλ. ΣτΕ 3002/2010 Ολομ, ΣτΕ 3498/2017, 2206/2017, 1196-97/2006, 2630/2005). Εφόσον δε η άνω κρίση περί της δικαιοδοσίας ανάγεται σε ερμηνεία των διατάξεων του Συντάγματος [άρθρα 94 παρ. 1, 95 παρ. 1 και 98 παρ. 1 και 2, βλ. ανωτέρω σκέψεις 8 και 9], δεν ανακύπτει ζήτημα παραπομπής της υπόθεσης στο ΑΕΔ. Εξ άλλου, διαφορές που γεννώνται από την προσβολή πράξεων, όπως οι επίδικες, ενόψει της ειδικής φύσης του νομοθετικού πλαισίου που τις διέπει, δεν υπάγονται,

ως διαφορές ουσίας, στην αρμοδιότητα των Διοικητικών Πρωτοδικείων, κατά το άρθρο 1 παρ. 4 περ. στ' του ν. 1406/1983 (Α' 182), όπως η παρ. 4 προστέθηκε με το άρθρο 51 παρ. 1 του ν. 3659/2008 (Α' 77) και η περ. στ' αντικαταστάθηκε με το άρθρο 48 παρ. 2 του ν. 3900/2010 (Α' 213), αλλά, όπως αναφέρθηκε, στην γενική ακυρωτική αρμοδιότητα του ΣτΕ (πρβλ. ΣτΕ 2288/2019 επτ, 2747/2019, 3498/2017, 2559/2017, 2204-06/2017, 1374/2016, 3932/2015, 3458/2015, 3084/2014, 2663-64/2014).».

7. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επίδικη ενώπιον αυτού διαφορά αφορά, όπως αναφέρθηκε ήδη στη σκέψη 1 της παρούσας, δημοσιονομική διόρθωση σε βάρος επωφεληθέντος από διάθεση κοινοτικών, ήδη ενωσιακών, πόρων ιδιωτικού φορέα, φέρουσα και τα λοιπά χαρακτηριστικά διαφοράς, που, σύμφωνα με τις προπαρατειθείσες σκέψεις της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας, στοιχειοθετεί διοικητική ακυρωτική διαφορά υπαγόμενη στη δικαιοδοσία του ανωτάτου αυτού Δικαστηρίου, και όχι στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί εν προκειμένω. Συνεπώς, το Ελεγκτικό Συνέδριο, δικάζον ακόμη και αναιρετικώς την κρινόμενη υπόθεση, οφείλει να επανεξετάσει τη δικαιοδοσία του επ' αυτής, καθώς ζητήματα δικαιοδοσίας μεταξύ των δικαιοδοτικών κλάδων, ως δημοσίας τάξεως, εξετάζονται αυτεπάγγελα σε κάθε στάδιο της δίκης.

8. Στο άρθρο 94 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι στο Συμβούλιο της Επικρατείας και στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια υπάγονται οι διοικητικές διαφορές με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Εξάλλου, στο άρθρο 98 του Συντάγματος ορίζονται τα εξής: «1. Στην αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου ανήκουν ιδίως: α. Ο έλεγχος των δαπανών του Κράτους, καθώς και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων, που υπάγονται με ειδική διάταξη νόμου στο καθεστώς αυτό. β. Ο έλεγχος συμβάσεων μεγάλης οικονομικής αξίας στις οποίες αντισυμβαλλόμενος είναι το Δημόσιο ή άλλο νομικό πρόσωπο που εξομοιώνεται με το Δημόσιο από την άποψη αυτή, όπως νόμος ορίζει. γ. Ο έλεγχος των λογαριασμών των δημόσιων υπολόγων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων, που υπάγονται στον προβλεπόμενο από το εδάφιο α' έλεγχο. δ. Η γνωμοδότηση για τα νομοσχέδια που αφορούν συντάξεις ή αναγνώριση υπηρεσίας για την παροχή δικαιώματος σύνταξης σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 73, καθώς και για κάθε άλλο θέμα που ορίζει ο νόμος. ε. Η σύνταξη και η υποβολή έκθεσης προς τη Βουλή για τον απολογισμό και ισολογισμό του Κράτους κατά το άρθρο 79 παράγραφος 7. στ. Η εκδίκαση διαφορών σχετικά με την απονομή συντάξεων, καθώς και με τον έλεγχο των λογαριασμών του εδαφίου γ'. ζ. Η εκδίκαση υποθέσεων που αναφέρονται στην ευθύνη των πολιτικών ή στρατιωτικών δημόσιων υπαλλήλων, καθώς και των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου για κάθε ζημία που από δόλο ή αμέλεια προκλήθηκε στο Κράτος, τους οργανισμούς

τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. 2. Οι αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου ρυθμίζονται και ασκούνται, όπως νόμος ορίζει. Στις περιπτώσεις των στοιχείων α' έως δ' της προηγούμενης παραγράφου δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 93 παράγραφοι 2 και 3. 3. Οι αποφάσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου για υποθέσεις της παραγράφου 1 δεν υπόκεινται στον έλεγχο του Συμβουλίου της Επικρατείας.».

9. Από τη χρήση της λέξης "ιδίως" κατά την απαρίθμηση από τον συντακτικό νομοθέτη των ελεγκτικών, γνωμοδοτικών και δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου συνάγεται ότι οι αρμοδιότητες αυτές, ακόμη και οι δικαιοδοτικές, απαριθμούνται ενδεικτικώς στην ανωτέρω συνταγματική διάταξη και, συνεπώς, δεν αποκλείεται η ανάθεση στο Δικαστήριο της εκδικάσεως και άλλων κατηγοριών διαφορών ή υποθέσεων πέραν αυτών που ρητώς αναφέρονται στο Σύνταγμα. Συνακόλουθα, στο Ελεγκτικό Συνέδριο υπάγονται κατά το Σύνταγμα, δύο βασικές κατηγορίες διαφορών, ήτοι αυτές που πρωτογενώς, κατά συνταγματική επιταγή, υπάγονται ρητώς στη δικαιοδοσία του, και αυτές που, ενόψει της ενδεικτικής απαρίθμησης των δικαιοδοτικών του αρμοδιοτήτων, υπάγονται εκάστοτε δυνάμει νομοθετικής διάταξης, στη δικαιοδοσία αυτού. Προκειμένου δε να μην ανατραπεί το τεκμήριο της αρμοδιότητας εκδικάσεως των διοικητικών διαφορών που θεσπίζεται από το άρθρο 94 παρ. 1 του Συντάγματος υπέρ του Συμβουλίου της Επικρατείας και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, οι διαφορές ή υποθέσεις που μπορεί να ανατίθενται διά νόμου στο Ελεγκτικό Συνέδριο πρέπει να είναι συναφείς προς αυτές που διά ρητής συνταγματικής διατάξεως έχουν ανατεθεί σ' αυτό ή να προσιδιάζουν στη φύση και τον χαρακτήρα του ως δημοσιονομικού δικαστηρίου.

10. Η ΕλΣυν Ολ. 1951/2020, προγενέστερη της ΣτΕ Ολ. 910/2021 και εκδοθείσα σε διαφορά εκ δημοσιονομικής διορθώσεως, θεμελίωσε τη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί της διαφοράς αυτής σε διττή βάση, ήτοι και ως διαφορά εκ του ελέγχου των λογαριασμών δημοσίου υπολόγου, υπαγόμενη πρωτογενώς στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, και ως διαφορά υπαχθείσα στη δικαιοδοσία του από νομοθετική πρωτοβουλία με βάση την κατά το Σύνταγμα ενδεικτική απαρίθμηση των δικαιοδοτικών του αρμοδιοτήτων.

11. Αναλύοντας την οικεία, τότε κοινοτική, και ήδη ενωσιακή, καθώς και την εθνική νομοθεσία την οποία παρέθεσε, το Ελεγκτικό Συνέδριο είχε κρίνει, στην εν λόγω απόφαση αναφορικά με την έννοια του δημοσίου υπολόγου, τα ακόλουθα: «[Κ]αι ιδιωτικοί οργανισμοί, φορείς ή επιχειρήσεις μπορεί να καταστούν αρμόδιοι ως δικαιούχοι για την υλοποίηση πράξεων, ήτοι έργων, που επιλέγονται στο πλαίσιο επιχειρησιακού προγράμματος προς επίτευξη των στόχων αυτού. Οι ανωτέρω δε ιδιωτικοί οργανισμοί, φορείς ή επιχειρήσεις, όταν κατά την εκτέλεση του έργου που έχουν αναλάβει παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης με αποτέλεσμα να ζημιώνεται όντως ή να ενδέχεται να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός της Ένωσης με πληρωμή από αυτόν αδικαιολόγητης δαπάνης, διαπράττουν την κατά

την ενωσιακή αντίληψη του όρου "παρατυπία".» (σκέψη 15). «[Ο]ι δικαιούχοι ενισχύσεων για τις πράξεις που εκτελούν υπόκεινται σε διαρκή έλεγχο από τις αρμόδιες αρχές προκειμένου να επαληθευθεί, κατά τα ανωτέρω (...), η υλική πραγματοποίηση του αναληφθέντος από τον δικαιούχο έργου, η πιστοποίηση των οικείων δαπανών και η τήρηση των συναφών κανόνων νομιμότητας.» (σκέψη 23). «[Κ]άθε δικαιούχος δημόσιας ενίσχυσης προς εκτέλεση πράξεως ενταγμένης σε επιχειρησιακό πρόγραμμα οφείλει, ακόμη και αν είναι ιδιωτικός οργανισμός, φορέας ή επιχείρηση, να τηρεί τη "διαδρομή ελέγχου", ήτοι ένα αναλυτικό σύστημα καταγραφής των ενεργειών και δαπανών του, με τα οικεία δικαιολογητικά, που να επιτρέπει την απόδοση από αυτόν λογαριασμού για τη δημόσια ενίσχυση που έλαβε. Είναι συνεπώς, και οι κατά τα ανωτέρω ιδιωτικοί οργανισμοί, φορείς και επιχειρήσεις υπόλογοι δημόσιας λογοδοσίας κατά το μέρος που ανέλαβαν δέσμευση παραγωγής προϊόντος ή υπηρεσίας, χρηματοδοτηθέντες γι' αυτό, με υποχρέωση παράλληλης τήρησης της "διαδρομής ελέγχου", που καθιστά εφικτή τη λογοδοσία αυτή.» (σκέψη 27). « (...) [Σ]την (...) έννοια του υπολόγου υπάγεται και κάθε ιδιωτικός οργανισμός, φορέας ή επιχείρηση που υπήχθη ως "δικαιούχος" στο καθεστώς ενίσχυσης λόγω αναλήψεως από αυτόν της υποχρέωσης να εκτελέσει έργο ενταγμένο ως πράξη σε συγχρηματοδοτούμενο επιχειρησιακό πρόγραμμα. Τούτο δε διότι (...), με την ένταξή του στο καθεστώς ενίσχυσης, ο εν λόγω οικονομικός φορέας ανέλαβε συγκεκριμένες υποχρεώσεις αξιοποίησης της ενίσχυσης αυτής, τηρών λογαριασμούς προς λογοδοσία, υπόκειται δε και στη διαδικασία ανάκτησης του εισπραχθέντος απ' αυτόν ποσού κατά το μέτρο που θα διαπιστωθεί παρατυπία στις ενέργειες αυτού κατά την εκτέλεση των υποχρεώσεών του.» (σκέψη 35). Συγκεφαλαιώνοντας δε όλα τα ανωτέρω γενόμενα δεκτά σε αυτήν, η ΕλΣυν Ολ. 1951/2020 συνέδεσε τη δημοσιονομική διόρθωση εις βάρος ιδιώτη ωφεληθέντος από ενωσιακή ενίσχυση με τον έλεγχο και την τακτοποίηση των λογαριασμών του εκτελεσθέντος δημοσίου προγράμματος χρηματοδότησης, δεχθείσα τα εξής: «Με την απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης που ενσωματώνει τα αποτελέσματα των ελεγκτικών επαληθεύσεων, επέρχεται ακύρωση της εγγραφής μέρους ή του συνόλου της ενωσιακής ή και της εθνικής συνδρομής, η οποία αντιστοιχεί στις παράτυπες δαπάνες που διαπιστώθηκαν. Η ακύρωση αυτή συνεπάγεται την εκκαθάριση των λογαριασμών από τις παράτυπες δαπάνες, ώστε να γίνει επαναφορά αυτών στην διαχειριστική κατάσταση που υπήρχε προ της συντέλεσης της παρατυπίας. Με την επιβολή του αποκαταστατικού αυτού μέτρου, οι καταβολές αντιστοιχίζονται με τις διορθωμένες λογιστικές εγγραφές, και ολοκληρώνεται με τον τρόπο αυτό η τακτοποίηση των λογαριασμών του προγράμματος, χωρίς να απαιτείται, για την τακτοποίηση αυτή, η υλική επιστροφή των παρανόμως ή αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών της ενίσχυσης, που ανάγεται σε επόμενο στάδιο. Αν έχει επέλθει ήδη χρηματική μετακίνηση στον τελικό δικαιούχο και οι παράτυπες δαπάνες βάρυναν τις πιστώσεις του επιχειρησιακού προγράμματος και πληρώθηκαν από αυτό, τότε επιβάλλεται και

ανάκτηση σε βάρος του λαβόντος την ενίσχυση, υπεύθυνου των παρατυπιών.» (σκέψη 55).

12. Στην ίδια απόφασή του, το Ελεγκτικό Συνέδριο θεμελίωσε ως ακολούθως τη δικαιοδοσία του επί των διαφορών εκ δημοσιονομικών διορθώσεων, επικαλούμενο νομοθετικού επιπέδου ρύθμιση που πρόβλεψε ρητώς τη σχετική δικαιοδοσία: «Στον Κώδικα Νόμων για το Ελεγκτικό Συνέδριο. (ν. 4129/2013, φ. 52 Α΄) ορίζονται τα εξής: Στο άρθρο 1, με τίτλο «Αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου»: «1. Το Ελεγκτικό Συνέδριο: ιη) Δικάζει τις εφέσεις που υπάγονται με βάση τις κείμενες διατάξεις στην αρμοδιότητά του κατά καταλογιστικών αποφάσεων, οι οποίες εκδίδονται από τους Υπουργούς ή άλλα αρμόδια προς τούτο συλλογικά ή μη όργανα της διοίκησης και αφορούν τη διαχείριση υλικού ή χρημάτων του Δημοσίου ή των Ν.Π.Δ.Δ. γενικά (...). Στο άρθρο 80 του ιδίου Κώδικα, με τίτλο «Έφεση κατά πράξεων ή αποφάσεων καταλογισμού» ορίζονται τα εξής: «1. Κατά καταλογιστικών πράξεων των Υπουργών, Επιτρόπων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, μονοπρόσωπων ή συλλογικών διοικητικών οργάνων, διοικητικών αρχών, Οικονομικών Επιθεωρητών ή άλλου φορέα επί διαχείρισης υλικού, αξιών ή χρηματικού του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου που χρηματοδοτούνται από εθνικούς ή κοινοτικούς πόρους, επιτρέπεται να ασκηθεί έφεση από όποιον έχει έννομο συμφέρον μέσα σε προθεσμία εξήντα (60) ημερών, η οποία αρχίζει από την επίδοση ή την καθ' οιονδήποτε τρόπο περιέλευση ή την αποδεδειγμένα πλήρη γνώση της προσβαλλόμενης πράξης. Εάν ο έχων έννομο συμφέρον για την άσκηση έφεσης διαμένει στην αλλοδαπή, η αντίστοιχη προθεσμία ορίζεται σε ενενήντα ημέρες.» (σκέψη 38). «Από τις διατάξεις που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη συνάγεται ότι ο κοινός νομοθέτης θέλησε να υπαγάγει στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου κάθε καταλογιστική πράξη Υπουργού ή άλλης διοικητικής αρχής όταν η πράξη αυτή εκδίδεται επί διαχείρισης υλικού, αξιών ή χρημάτων που ανήκουν στο Δημόσιο ή σε εξομοιούμενους προς αυτό φορείς, χωρίς να απαιτείται όπως ο καταλογιζόμενος είναι υπόλογος κατά την τυπική έννοια του όρου (σκέψη 34). Συνεπώς, λόγω της συνάφειας που καταδήλως υφίσταται μεταξύ των κατά το Σύνταγμα δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της ως άνω ειδικώς θεσπισθείσας από τον κοινό νομοθέτη δικαιοδοσίας αυτού επί των καταλογιστικών πράξεων (σκέψη 37), δεν τίθεται ζήτημα συμβατότητας της ρύθμισης αυτής με την κατά το Σύνταγμα κατανομή της δικαιοδοτικής ύλης μεταξύ του Δικαστηρίου τούτου και της διοικητικής δικαιοσύνης.» (σκέψη 39). «Εξ άλλου, η ίδια ως άνω παρατεθείσα διάταξη δεν εξαρτά τη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου που καθιδρύει εκ του αν ο καταλογιζόμενος είναι δημόσιο νομικό πρόσωπο, δημόσιος υπάλληλος ή ιδιώτης, αρκούμενη σε δύο μόνον προϋποθέσεις, ήτοι, πρώτον, να εκδίδεται η καταλογιστική πράξη από Υπουργό ή άλλη διοικητική αρχή και, δεύτερον, να αφορά διαχείριση Δημοσίου ή φορέα εξομοιούμενο με αυτό. Επομένως, δεν είναι

επιτρεπτή η εισαγωγή διακρίσεως στηριζόμενης στη φύση του καταλογιζόμενου προσώπου ως ιδιώτη ή μη. Άλλωστε, κατά τα γενόμενα δεκτά στη σκέψη 27, κάθε ιδιωτικός οργανισμός, φορέας ή επιχείρηση καθιστάμενοι λόγω της ένταξής τους σε επιχειρησιακό πρόγραμμα υπόχρεοι δημόσιας λογοδοσίας αποκτούν κατά το μέρος που υπόκεινται στη λογοδοσία αυτή την ιδιότητα του υπολόγου.» (σκέψη 40).

13. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, όπως αναλυτικά εκτέθηκε στις σκέψεις 4 έως 6 της παρούσας, αρνήθηκε τη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί των διαφορών εκ δημοσιονομικών διορθώσεων επικαλούμενο δύο κατά βάση συνταγματικού επιπέδου επιχειρήματα: Πρώτον, ότι με βάση την κατά το Σύνταγμα ενδεικτική απαρίθμηση των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ο κοινός νομοθέτης δύναται να υπαγάγει στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου μόνον τις υποθέσεις που είναι «απολύτως συναφείς» με τις πρωτογενώς υπαχθείσες από το Σύνταγμα στη δικαιοδοσία του. Και, δεύτερον, ότι ως δημόσιοι υπόλογοι κατά την οικεία συνταγματική ρύθμιση νοούνται μόνον αυτοί στους οποίους έχει ανατεθεί εξουσία διαχείρισης χρημάτων που ανήκουν σε δημόσιο φορέα, όχι δε και οι ωφελούμενοι από δημόσια ενίσχυση ιδιώτες, ακόμη και αν υπόκεινται κατά νόμο σε δημοσίου δικαίου υποχρεώσεις και έλεγχο.

14. Το Δικαστήριο κρίνει ότι οφείλει να επανεξετάσει στην παρούσα τη νομολογία του επί της δικαιοδοσίας του επί διαφορών εκ δημοσιονομικών διορθώσεων ενόψει των επιχειρημάτων που χρησιμοποίησε το Συμβούλιο της Επικρατείας για να την αρνηθεί.

15. Ως προς την απαίτηση «απολύτου συναφείας», την οποία έθεσε η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (σκέψεις 4 και 13 της παρούσας), η θέση του Δικαστηρίου είναι, για τους λόγους που εκτίθενται στις επόμενες σκέψεις (σκέψεις 16 έως 25), ότι δεν υφίσταται συνταγματικώς τέτοια απαίτηση, αλλά αρκεί, κατ' ορθή ερμηνεία του Συντάγματος, η απλή συνάφεια της υπαχθείσας νομοθετικής στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου διαφοράς με τις πρωτογενώς εκ του Συντάγματος υπαχθείσες, άλλως τα προέχοντα χαρακτηριστικά αυτής.

16. Στο άρθρο 99 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζονται τα εξής: «Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται, όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών (...) και δύο δικηγόρους (...)». Εξ άλλου, στο άρθρο 100 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται: «Συνιστάται Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο στο οποίο υπάγονται: α) (...) δ) Η άρση των συγκρούσεων μεταξύ των δικαστηρίων και των διοικητικών αρχών ή μεταξύ του Συμβουλίου της Επικρατείας και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων αφενός και των αστικών και ποινικών δικαστηρίων αφετέρου ή, τέλος, μεταξύ του Ελεγκτικού Συνεδρίου

και των λοιπών δικαστηρίων. ε) Η άρση της αμφισβήτησης για την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα ή την έννοια διατάξεων τυπικού νόμου, αν εκδόθηκαν γι' αυτές αντίθετες αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου.».

17. Κατά την έννοια των διατάξεων που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, ερμηνευόμενων σε συνδυασμό και με τη διάταξη του άρθρου 98 παρ. 3 του Συντάγματος («Οι αποφάσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου για υποθέσεις της παραγράφου 1 δεν υπόκεινται στον έλεγχο του Συμβουλίου της Επικρατείας»), το Ελεγκτικό Συνέδριο ανήχθη από το Σύνταγμα του 1975 σε αυτοτελή δικαιοδοτικό κλάδο, απολαύον του αυτού βαθμού ανεξαρτησίας που απολαύουν μεταξύ τους ο Άρειος Πάγος και το Συμβούλιο της Επικρατείας. Συνεπώς, ως μη αποτελούν πλέον ειδικό διοικητικό δικαστήριο, οι ρυθμίσεις περί τις δικαιοδοτικές του αρμοδιότητες δεν πρέπει να ερμηνεύονται στενά ως εξαίρεση εκ του κανόνα της γενικής δικαιοδοσίας της διοικητικής δικαιοσύνης, αλλά αυτοτελώς ενόψει των σκοπών που εξυπηρετεί η υπαγωγή των οικείων διαφορών στη δικαιοδοσία του.

18. Στο άρθρο 8 με τίτλο «Δικαιοδοτικές αρμοδιότητες» του ν. 4820/2021 «Οργανικός Νόμος του Ελεγκτικού Συνεδρίου (...)» (Α' 130) ορίζονται στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα: «Το Ελεγκτικό Συνέδριο δικάζει, σύμφωνα με την περ. στ' της παρ. 1 του άρθρου 98 του Συντάγματος, τα ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά καταλογιστικών πράξεων ή αποφάσεων που εκδίδονται κατά τον έλεγχο των δημόσιων λογαριασμών και τη λογοδοσία των δημόσιων υπολόγων ή όσων εξομοιώνονται από τον νόμο με αυτούς. Στις αρμοδιότητες αυτές περιλαμβάνονται: (α) Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά καταλογιστικών πράξεων ή αποφάσεων των οργάνων της διοίκησης, οι οποίες αφορούν στη διαχείριση υλικού ή χρημάτων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και αυτές που αφορούν στη διαχείριση των επιχορηγήσεων και κάθε είδους χρηματοδοτήσεων από τους ανωτέρω φορείς προς νομικά πρόσωπα ή ιδιώτες. (β) Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά πράξεων Κλιμακίου ή Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που εκδίδονται κατά τον έλεγχο των λογαριασμών των δημόσιων υπολόγων, των απολογισμών των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης και των επιχορηγήσεων ή χρηματοδοτήσεων των φορέων της Γενικής Κυβέρνησης προς νομικά πρόσωπα και ιδιώτες. (γ) Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά πράξεων ή αποφάσεων καταλογισμού που εκδίδονται από Κλιμάκια ή από Επίτροπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά τον έλεγχο του Ειδικού Λογαριασμού Γεωργικών Εγγυήσεων ή που αφορούν σε υπολόγους για παράνομη ή αχρεώστητη πληρωμή σε βάρος του Λογαριασμού αυτού. (δ) Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά πράξεων καταλογισμού που εκδίδονται κατ' εφαρμογή της νομοθεσίας περί απαγόρευσης της πολυθεσίας και της υπέρβασης του ανώτατου ορίου απολαβών. (ε) Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά αποφάσεων καταλογισμού που εκδίδονται σε βάρος υπευθύνων για παρανόμως απασχολούμενο προσωπικό σε δημόσιους φορείς. (στ)

Η εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων κατά αποφάσεων καταλογισμού που εκδίδονται σε βάρος των δημοσιονομικών υπευθύνων και των λαβόντων για μη νόμιμες δαπάνες που πληρώθηκαν με οποιονδήποτε τίτλο πληρωμής. (ζ) Οι διαφορές από τη λογοδοσία μεταξύ δημόσιων φορέων, στους οποίους περιλαμβάνεται και το Δημόσιο, που γεννώνται λόγω της μη προσήκουσας ή για αλλότριο σκοπό διάθεσης από τον έναν του ποσού με το οποίο είχε χρηματοδοτηθεί από τον άλλον.».

19. Στην παράγραφο 2 της ίδιας ως άνω διάταξης ορίζεται: «Το Ελεγκτικό Συνέδριο δικάζει επίσης: (α) Ένδικα βοηθήματα και μέσα που έχουν ασκηθεί από όποιον έχει έννομο συμφέρον κατά καταλογιστικών πράξεων ή αποφάσεων, οι οποίες αφορούν στη διαχείριση υλικού, αξιών ή χρημάτων του δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου που χρηματοδοτούνται από εθνικούς ή ενωσιακούς πόρους, καθώς και αυτών που αφορούν στη διαχείριση επιχορηγήσεων και χρηματοδοτήσεων προς νομικά πρόσωπα ή ιδιώτες, οι οποίες προέρχονται από τους πιο πάνω πόρους (παρ. 1 του άρθρου 68 του ν. 4055/2012, Α' 51). (β) Τις υποθέσεις που ανακύπτουν από τον έλεγχο της περιουσιακής κατάστασης των δημόσιων εν γένει λειτουργών και υπαλλήλων, καθώς και των προσώπων που υπόκεινται σε υποχρέωση υποβολής δήλωσης περί την περιουσιακή τους κατάσταση (άρθρο 1 του ν. 3213/2003, Α' 309 και παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 4065/2012, Α' 77). (γ) Ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά πράξεων καταλογισμού που εκδίδονται από τον Υπουργό Οικονομικών σε βάρος εκκαθαριστών περιουσίας ή εκτελεστών διαθήκης για έλλειμμα ή ζημία σε περιουσία που καταλείπεται υπέρ φορέα της Γενικής Κυβέρνησης, ή κοινωφελούς ιδρύματος ή σωματείου με κοινωφελή σκοπό (άρθρο 31 του ν. 4182/2013, Α' 185). (δ) Ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά αποφάσεων του Υπουργού Οικονομικών περί επιβολής προστίμου σε βάρος των υπεύθυνων φορέων της Γενικής Κυβέρνησης για καθυστερημένη υποβολή οικονομικών στοιχείων στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (παρ. 22 του άρθρου 27 του ν. 2166/1993, Α' 137 και παρ. 1 του άρθρου 173 του ν. 4270/2014, Α' 143). (ε) Ένδικα βοηθήματα και μέσα κατά των αποφάσεων καταλογισμού που εκδίδονται από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού για μη νόμιμη διάθεση της ληφθείσας επιχορήγησης (παρ. 5 του άρθρου 50 του ν. 2725/1999, Α' 121).».

20. Τέλος, στην παράγραφο 5 του ιδίου ως άνω άρθρου ορίζεται: «Στην αρμοδιότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου υπάγεται και κάθε διαφορά συναφής με αυτές που αναφέρονται στις παρ. 1 έως 4, η οποία υπάγεται στη δικαιοδοσία του με βάση διάταξη νόμου.».

21. Από τις διατάξεις που παρατέθηκαν στις τρεις προηγούμενες σκέψεις συνάγεται ότι στο Ελεγκτικό Συνέδριο έχουν ανατεθεί νομοθετικώς δικαιοδοτικές αρμοδιότητες που δεν δύνανται να χαρακτηρισθούν ως τελούσες σε «απόλυτη συνάφεια» με τις διαφορές εκ του ελέγχου των λογαριασμών δημοσίων υπολόγων, ως αντιλαμβάνεται την έννοια του δημοσίου υπολόγου το Συμβούλιο της

Επικρατείας. Τέτοιες δε είναι μεταξύ των άλλων ιδίως και αυτές που αναφέρονται στην περίπτωση δ' της παραγράφου 1 (νομοθεσία περί πολυθεσίας) του προπαρατεθέντος άρθρου και της περίπτωσης β' της παραγράφου 2 (νομοθεσία περί "πόθεν έσχες") του ίδιου άρθρου.

22. Εξ άλλου, στην προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 8 παρ. 2 περ. α του ν. 4820/2021, ρητώς ορίζεται ότι το Ελεγκτικό Συνέδριο δικάζει ένδικα βοηθήματα κατά καταλογιστικών πράξεων ή αποφάσεων που αφορούν διαχείριση επιχορηγήσεων και χρηματοδοτήσεων προς ιδιώτες, οι οποίες προέρχονται από ενωσιακούς πόρους.

23. Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης την απόφαση με αριθμό 5/1999 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, με την οποία επιλύθηκε υπέρ της δικαιοδοσίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου το ζήτημα αν οι προσφυγές κατά αποφάσεων επιτροπών αποκατάστασης πολιτικώς διωχθέντων οι οποίοι διεκδικούσαν σύνταξη από το δημόσιο ταμείο υπάγονται στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή της διοικητικής δικαιοσύνης. Το εν λόγω Δικαστήριο έκρινε ότι η δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που είχε ρητώς θεσπισθεί από τον νόμο «δικαιολογείται, κατ' αρχήν, ως εκ του προέχοντος συνταξιοδοτικού χαρακτήρα της αποκαταστάσεως, (...) εφόσον τούτο είναι αρμόδιο να επιλύει και τις διαφορές που αφορούν την απονομή συντάξεως στους εν λόγω υπαλλήλους». Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η απόφαση αυτή είναι ιδιαιτέρως χρήσιμη για το εξεταζόμενο εν προκειμένω ζήτημα διότι σ' αυτήν όχι μόνον δεν χρησιμοποιείται παντάπασι η απαίτηση «απολύτου συναφείας» προς επίλυση του ζητήματος, αλλά αντιθέτως το χρησιμοποιούμενο κριτήριο του «προέχοντος χαρακτήρα» υποδεικνύει ότι κατά τη στάθμιση των χαρακτηριστικών μιας διαφοράς αρκεί η έστω και κατ' ελάχιστον υπεροχή των υπέρ της δικαιοδοσίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου χαρακτηριστικών προκειμένου αυτή να θεωρηθεί, από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, ως δυνάμενη να υπαχθεί νομοθετικώς στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

24. Με βάση όλα όσα εκτέθηκαν μέχρι τώρα, το Ελεγκτικό Συνέδριο αποκρούει ως μη ευρίσκουσα βάση στο Σύνταγμα την απαίτηση «απόλυτης συνάφειας» που χρησιμοποίησε στην 910/2021 απόφασή του το Συμβούλιο της Επικρατείας προκειμένου να περιορίσει την έννοια του "ιδίως" που χρησιμοποιεί το Σύνταγμα κατά τον καθορισμό των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

25. Το Δικαστήριο συμπληρώνει στα ανωτέρω δεχθέντα, ότι τυχόν υιοθέτηση της ως άνω νεοπαγούς απαίτησης «απολύτου συναφείας» θα έπληττε άνευ λόγου την ασφάλεια του δικαίου αφ' ενός μεν διότι θα υπονόμει τη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί κατηγοριών υποθέσεων που παλαιότεν δικάζονται από αυτό, αφ' ετέρου θα απέτρεπε τον κοινό νομοθέτη να υπάγει νέες κατηγορίες στη δικαιοδοσία του, καθώς η τήρηση της απαίτησης «απόλυτης

συνάφειας» δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν να εξασφαλιστεί δικαστικώς εκ των προτέρων.

26. Ως προς την έννοια του δημοσίου υπολόγου την οποία υιοθέτησε το Συμβούλιο της Επικρατείας στην ως άνω απόφασή του (σκέψεις 4, 5 και 13 της παρούσας), σύμφωνα με την οποία δεν νοείται κατά το Σύνταγμα δημόσιος υπόλογος εφόσον το πρόσωπο στο οποίο επιχειρείται να δοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός είναι ωφελούμενος ιδιώτης εκ δημόσιας ενισχύσεως, το Δικαστήριο κρίνει, για τους λόγους που εκτίθενται κατωτέρω στις σκέψεις 27 έως 47, ότι η ιδιότητα του ωφελούμενου ιδιώτη δεν μπορεί κατά το Σύνταγμα να αποκλείσει τη σύμπτωση στο ίδιο πρόσωπο της ιδιότητας του δημοσίου υπολόγου.

27. Από τις διατάξεις του άρθρου 98 παρ. 1 του Συντάγματος συνάγεται ότι στην πρωτογενή κατά το Σύνταγμα δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου υπάγονται - μεταξύ άλλων - οι διαφορές που γεννώνται κατά τον έλεγχο των λογαριασμών των δημοσίων υπολόγων, όπως και οι αντίστοιχες από τον έλεγχο των λογαριασμών (απολογισμών) των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) ή άλλων νομικών προσώπων, που δεν είναι απαραίτητο να έχουν τη μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ), αλλά μπορεί να είναι και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ), εφόσον τούτο προβλέπεται από σχετική νομοθετική διάταξη και υφίσταται εξ αντικειμένου δημόσιο ενδιαφέρον ικανό να δικαιολογήσει την παρέμβαση του Δικαστηρίου επί της διαχείρισης των πόρων και της περιουσίας τους (ΕλΣυν Ολ. 201/2021, σκέψη 9). Η δικαιοδοτική αυτή αρμοδιότητα (άρθρο 98 παρ. 1 εδάφιο στ' του Συντάγματος), όπως πάγια γίνεται δεκτό (ΕλΣυν Ολ. 1039/1995, 1104/2007, 3407/2014, 1296/2022, σκέψη 6), εκτείνεται και σε διαφορές πέραν εκείνων που ανακύπτουν από τον έλεγχο των λογαριασμών των δημοσίων υπολόγων που ασκείται από το ίδιο το Ελεγκτικό Συνέδριο, δηλαδή καλύπτει και τις διαφορές που προκύπτουν από την έκδοση αντίστοιχων εκτελεστών πράξεων άλλων διοικητικών αρχών (Υπουργοί, μονοπρόσωπα ή συλλογικά όργανα της Διοίκησης, οικονομικοί επιθεωρητές κ.λπ.), εφόσον αποτυπώνουν το αποτέλεσμα δημοσιονομικού ελέγχου. Τούτο μάλιστα προβλέπεται ρητώς στην κείμενη νομοθεσία περί Ελεγκτικού Συνεδρίου αλλά και στην αντίστοιχη περί δημοσίου λογιστικού, όπως αυτή ισχύει διαχρονικά [άρθρα 15 περ. 13 π.δ. 774/1980 (Α' 189), 56 παρ. 12 ν. 2362/1995 (Α' 247), 80 ΚΝΕΣ (ν. 4129/2013), 152 παρ. 12 ν. 4270/2014 (Α' 143) και 8 του ήδη ισχύοντος ν. 4820/2021, βλ. επίσης και άρθρο 12 ν.δ. 1264/1942 (Α' 100)].

28. Περαιτέρω, κατά την έννοια των διατάξεων των εδαφίων γ' και στ' της παρ. 1 του άρθρου 98 του Συντάγματος, ως λογαριασμός νοείται όχι μόνον η λογοδοσία, ως σύνολο, του υπόχρεου δημοσίου υπολόγου, αλλά και οποιαδήποτε, ανεξαρτήτως ειδικότερου τύπου, απεικόνιση των εσόδων και εξόδων δημόσιας διαχείρισης σε δεδομένη χρονική στιγμή. Συνακόλουθα, ο έλεγχος συγκεκριμένου - έστω και μεμονωμένου - εσόδου ή εξόδου του Δημοσίου (ή ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ κ.λπ.), έστω και αν δεν συνοδεύεται από συνολική κρίση περί της ορθότητας του

λογαριασμού, συνιστά «έλεγχο των λογαριασμών» του οικείου υπολόγου. Σε κάθε περίπτωση, είτε δηλαδή ο έλεγχος αφορά τον λογαριασμό ως «όλο» είτε αφορά σε «μέρος» αυτού είτε το πραγματικό του υπόβαθρο ανάγεται σε σχέση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, η διενέργειά του συνιστά πάντοτε άσκηση δημοσίου δικαίου αρμοδιότητας, η οποία, εφόσον άγει στη λήψη αποκαταστατικού μέτρου, καθιδρύει μια νέα - και αυτοτελή - υποκείμενη αιτία, στο πλαίσιο της οποίας γεννάται ίδια κατηγορία διαφορών και δη διοικητική διαφορά ουσίας με δημοσιονομικό χαρακτήρα, η οποία υπάγεται πρωτογενώς στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σύμφωνα με τα άρθρα 94 παρ. 1 και 98 παρ. 1 εδάφιο στ' του Συντάγματος. Σημειώνεται ότι το κριτήριο της υποκείμενης αιτίας, σε συνδυασμό, κατά περίπτωση, με τα συγγενή με αυτό κριτήρια της «φύσης» ή του «προέχοντος αντικειμένου» ή της «συνάφειας» της διαφοράς με άλλες που ανήκουν εξ ορισμού σε συγκεκριμένη δικαιοδοσία, γίνεται δεκτό από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (ΑΕΔ) κατά την επίλυση απ' αυτό των συγκρούσεων δικαιοδοσιών μεταξύ των δικαστηρίων, σύμφωνα με το άρθρο 100 παρ. 1 εδάφιο δ' του Συντάγματος (βλ. ενδεικτικά ΑΕΔ 5/1999, 12/1992, 10/1993, 21/2005, 21/2012, 1/2019, 7/2021 κ.ά.).

29. Η αυτοτέλεια της υποκείμενης αιτίας του «ελέγχου των λογαριασμών», ως στοιχείο προσδιοριστικό της δικαιοδοσίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί των αντίστοιχων διαφορών, είναι συνυφασμένη με τη θεσμική αποστολή του Ελεγκτικού Συνεδρίου ως του ανωτάτου δημοσιονομικού δικαστηρίου της Χώρας, το οποίο, μέσω ιδίως των σχετικών με τον έλεγχο των λογαριασμών αρμοδιοτήτων του (είτε ελεγκτικών είτε δικαιοδοτικών), εγγυάται τη σύννομη και με όρους διαφάνειας διαχείριση των πεπερασμένων δημόσιων πόρων υπέρ του δημοσίου συμφέροντος (ΕλΣυν Ολ. Πρακτικά 26^{ης} Γεν. Συν./17.12.2014), καθώς και την προστασία των Προϋπολογισμών των δημόσιων φορέων, αρμοδιότητες που ούτε επιφυλάσσονται ούτε συνδέονται με τις αντίστοιχες άλλων δικαιοδοτικών θεσμών. Ειδικότερα, η δημιουργία διαφοράς από τον έλεγχο των λογαριασμών προϋποθέτει δημοσιονομικό έλεγχο, ο οποίος, αν και εκτυλίσσεται, αναγκαίως, στο πλαίσιο μιας γενεσιουργού υποκείμενης σχέσης, εντούτοις διαφοροποιείται πλήρως από αυτήν ως προς τον σκοπό (τήρηση δημοσιονομικής νομιμότητας), το αποτέλεσμα (λήψη αποκαταστατικών μέτρων εφόσον διαπιστωθεί βλάβη στον Προϋπολογισμό του οικείου δημόσιου φορέα), το διέπον αυτόν νομικό καθεστώς (κυρίως διατάξεις δημοσιονομικής φύσεως) αλλά και την οπτική του ελέγχου, που επικεντρώνεται αποκλειστικά σε πράξεις και παραλείψεις με δημοσιονομικό αποτύπωμα. Λόγω δε του συνταγματικού ρόλου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ως ανώτατου κριτή αλλά και θεματοφύλακα της δημοσιονομικής νομιμότητας, ο «έλεγχος των λογαριασμών» (δημοσιονομικός έλεγχος), ανεξαρτήτως του οργάνου που κάθε φορά τον έχει διενεργήσει, αποτελεί υποκείμενη αιτία με ίδιο και αυτοτελές περιεχόμενο που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «παρεπόμενη» ή «παρακολουθηματική» ή «υποδεέστερη» της προϋφιστάμενης σχέσης.

30. Ενόψει των ανωτέρω και προκειμένου ο έλεγχος των δημόσιων λογαριασμών να είναι αποτελεσματικός, όπως υπαγορεύει η συνταγματική αρχή της δημοσιονομικής βιωσιμότητας [βλ. ΕλΣυν Ολ. Πρακτικά 4^{ης} Γεν. Συν./5.2.2020 (Θέμα Β΄)], την οποία πρωτίστως καλείται να διασφαλίσει το Ελεγκτικό Συνέδριο, δεν μπορεί να περιορίζεται ως προς το εύρος του, εξαρτώμενος κάθε φορά από τη φύση του προσώπου, δημόσιου φορέα ή ιδιώτη, που υποβλήθηκε στον έλεγχο ή ακόμη από το αν ο ελεγχθείς υπήρξε απλός διαχειριστής του διατεθέντος δημοσίου χρήματος ή συγχρόνως διαχειριστής αυτού και ωφεληθείς εκ της διαθέσεώς του. Τυχόν δε παραδοχή της αντίθετης εκδοχής θα έθιγε κατά τρόπο μη ανεκτό τον πυρήνα της δικαιοδοσίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου και την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 98 παρ. 1 εδάφια γ΄ και στ΄ του Συντάγματος, καθώς θα οδηγούσε εν τοις πράγμασι σε ουσιώδη συρρίκνωση της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, η οποία θα περιοριζόταν κατά βάση στην εκδίκαση διαφορών γεννηθεισών συνεπεία της διαπίστωσης υλικών και μόνο ελλειμμάτων (δηλαδή πραγματικών ελλείψεων στη διαχείριση που διαπιστώνονται κατόπιν αριθμητικών - λογιστικών επαληθεύσεων), χωρίς δυνατότητα αυτού να επεκταθεί (είτε ως ελεγκτικός είτε ως δικαιοδοτικός θεσμός) σε ζητήματα συμμόρφωσης των εκάστοτε υπόχρεων σε δημόσια λογοδοσία προς την εν γένει δημοσιονομική νομιμότητα κατά την είσπραξη των εσόδων και την πληρωμή των εξόδων, τόσο σε επίπεδο τήρησης των κανόνων του δημόσιου λογιστικού όσο και του ουσιαστικού δικαίου εν γένει.

31. Σε συνάφεια με τα ανωτέρω, έχει κριθεί (βλ. ΕλΣυν Ολ. 565/2000, 1104/2007, 717/2010, 201/2021, Πρακτικά 12^{ης} Γεν.Συν./16.6.2010) ότι στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου υπάγονται όχι μόνον οι διαφορές από τον καταλογισμό των ίδιων των δημοσίων υπολόγων για τα ελλείμματα (ελλείψεις) που ανακύπτουν στη διαχείρισή τους, αλλά και οποιουδήποτε άλλου εμπλεκόμενου, του οποίου ο καταλογισμός διενεργείται προς αποκατάσταση διαπιστωθέντος ελλείμματος, χωρίς στην τελευταία περίπτωση να είναι αναγκαίος ο συγκαταλογισμός - μαζί με το τρίτο εμπλεκόμενο πρόσωπο - και του οικείου διαχειριστή υπολόγου. Η θέση αυτή του Δικαστηρίου, που υπαγορεύεται από την αρχή της ασφάλειας δικαίου και την ενότητα της δημοσιολογιστικής διαφοράς, αποτυπώνεται παγίως στη δημοσιολογιστική νομοθεσία, όπου σταθερά και διαχρονικά ορίζεται ότι το έλλειμμα καταλογίζεται - πλην των υπολόγων - και σε βάρος τυχόν «συνευθυνόμενων», «λαβόντων», «αχρεωστήτως λαβόντων», «υπηρεσιακών οργάνων» κ.λπ. [βλ. ενδεικτικά άρθρα 76 ν.δ. 321/1969 (Α΄ 205), 56 ν. 2362/1995, 152 ν. 4270/2014, 12 ν.δ. 1264/1942].

32. Η υιοθέτηση της αντίθετης άποψης, κατά την οποία η δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου προϋποθέτει και εξαντλείται σε διαφορές με οικονομικό - περιουσιακό αντικείμενο μεταξύ των δημοσίων υπολόγων και του εκάστοτε ζημιωθέντος δημόσιου φορέα, πέραν του ότι δεν επιβεβαιώνεται από τη διαχρονικώς ισχύουσα νομοθεσία, συνεπάγεται εξ αντικειμένου τον

κατακερματισμό της δημοσιονομικής διαφοράς, αφού για το ίδιο βιοτικό συμβάν ο μιν υπόλογος θα δικάζεται από το Ελεγκτικό Συνέδριο, τα δε άλλα πρόσωπα (συνυπεύθυνοι κ.λπ.) από τα λοιπά δικαστήρια, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ουσιώδους αβεβαιότητας και κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων ακόμη και σε επίπεδο πραγματικών διαπιστώσεων, ιδίως αν διαφέρουν οι κανόνες εκδίκασης των σχετικών διαφορών (ως ουσίας στην περίπτωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου και ως ακυρωτικές στην περίπτωση του Συμβουλίου της Επικρατείας).

33. Με βάση τα προεκτεθέντα, στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου ανήκει και η εκδίκαση των διαφορών που προκύπτουν από τον καταλογισμό προσώπων (φυσικών ή νομικών) στα οποία καταβλήθηκαν αχρεωστήτως ή παρανόμως χρηματικά ποσά από το Δημόσιο (ή από ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ κ.λπ.), έστω και αν τα πρόσωπα αυτά δεν είναι «δημόσιοι υπόλογοι» ως αντιλαμβάνεται την έννοια αυτή το Συμβούλιο της Επικρατείας, καθόσον ο σε βάρος τους καταλογισμός συνιστά πράξη «τακτοποίησης» δημόσιου λογαριασμού και, εντεύθεν, μέσο αποκατάστασης της επελθούσας βλάβης στον οικείο Προϋπολογισμό και δη υπό διττή έννοια, ήτοι αφενός ως ακύρωση της προηγηθείσας υλικής πράξης διενέργειας του εξόδου (είτε μερικής είτε ολικής, ανάλογα με το μέγεθος της βλάβης του Προϋπολογισμού του φορέα) και αφετέρου ως δημιουργία νόμιμου (εκτελεστού) τίτλου για την επιστροφή του σχετικού ποσού στο Δημόσιο (ή σε ΟΤΑ, ΝΠΔΔ κ.λπ.).

34. Στον Κανονισμό (ΕΚ) 1260/1999 του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1999 «περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία» (ΕΕ L 161) ορίζεται: Στο άρθρο 8: «1. Οι κοινοτικές δράσεις θεωρείται ότι συμπληρώνουν ή συμβάλλουν στις αντίστοιχες δράσεις των κρατών μελών. Εκπονούνται με τη στενή συνεργασία, καλούμενη στο εξής "εταιρική σχέση" της Επιτροπής και του κράτους μέλους, καθώς και των αρχών και φορέων που ορίζει το κράτος μέλος στα πλαίσια των εθνικών του κανόνων και των τρεχουσών πρακτικών (...) 2. Η εταιρική σχέση καλύπτει την προπαρασκευή, χρηματοδότηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των παρεμβάσεων (...) 3. Κατ' εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, η εφαρμογή των παρεμβάσεων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών (...) 4. Τα κράτη μέλη συνεργάζονται με την Επιτροπή για να εξασφαλίσουν ότι τα κοινοτικά κονδύλια χρησιμοποιούνται σύμφωνα με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης (...)». Στο άρθρο 9: «Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως: α) (...) δ) κοινοτικό πλαίσιο στήριξης: το έγγραφο που εγκρίνεται από την Επιτροπή, σε συμφωνία με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, μετά από εκτίμηση του σχεδίου που έχει υποβληθεί από ένα κράτος μέλος και το οποίο περιέχει τη στρατηγική και τις προτεραιότητες δράσης των Ταμείων και του κράτους μέλους, τους ειδικούς στόχους τους, τη συμμετοχή των Ταμείων και τους λοιπούς χρηματοδοτικούς πόρους (...) στ) επιχειρησιακό πρόγραμμα: το εγκριθέν από την Επιτροπή έγγραφο που αποσκοπεί στην εφαρμογή ενός κοινοτικού πλαισίου στήριξης και περιέχει ένα συνεπές σύνολο αξόνων προτεραιότητας

αποτελουμένων από πολυετή μέτρα, για την πραγματοποίηση του οποίου μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή ενός ή περισσότερων Ταμείων (...) ι) μέτρο: το μέσο με το οποίο υλοποιείται ένας άξονας προτεραιότητας σε πολυετή βάση και το οποίο επιτρέπει τη χρηματοδότηση των πράξεων (...) ια) πράξη: κάθε έργο ή δράση που εκτελείται από τους τελικούς δικαιούχους των παρεμβάσεων. ιβ) τελικοί δικαιούχοι: οι φορείς και οι επιχειρήσεις του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα που είναι αρμόδιες για την εκτέλεση των πράξεων. Στην περίπτωση καθεστώτων ενίσχυσης κατά την έννοια του άρθρου 87 της συνθήκης και στην περίπτωση χορήγησης ενισχύσεων από φορείς που έχουν ορισθεί από τα κράτη μέλη, οι τελικοί δικαιούχοι είναι οι φορείς που χορηγούν τις ενισχύσεις (...) ιδ) διαχειριστική αρχή: κάθε εθνική, περιφερειακή ή τοπική αρχή ή φορέας δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που ορίζεται από κράτος μέλος ή το κράτος μέλος εφόσον ασκεί τα σχετικά καθήκοντα, για να διαχειρίζεται μια παρέμβαση για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού (...) ιε) αρχή πληρωμής: μία ή περισσότερες εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές ή φορείς που ορίζονται από τα κράτη μέλη για τους σκοπούς της κατάρτισης και υποβολής των αιτήσεων πληρωμών και την είσπραξη των πληρωμών από την Επιτροπή (...). Στο άρθρο 32: «1. Η πληρωμή από την Επιτροπή της συμμετοχής των Ταμείων πραγματοποιείται σύμφωνα με τις αντίστοιχες αναλήψεις υποχρεώσεων από τον προϋπολογισμό και απευθύνεται στην αρχή πληρωμής (...). Στο άρθρο 38: «1. Με την επιφύλαξη της ευθύνης της Επιτροπής για την εκτέλεση του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τα κράτη μέλη φέρουν την ευθύνη σε πρώτο βαθμό για τον δημοσιονομικό έλεγχο των παρεμβάσεων. Για το σκοπό αυτό, λαμβάνουν ιδίως τα ακόλουθα μέτρα: α) εξακριβώνουν ότι έχουν δημιουργηθεί και εφαρμόζονται συστήματα διαχείρισης και ελέγχου, κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και ορθή χρησιμοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων· (...) γ) διασφαλίζουν ότι η διαχείριση των παρεμβάσεων γίνεται σύμφωνα με το σύνολο των εφαρμοστέων κοινοτικών κανόνων και ότι τα κονδύλια που τίθενται στη διάθεσή τους χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης· δ) πιστοποιούν ότι οι δηλώσεις δαπανών που υποβάλλονται στην Επιτροπή είναι ακριβείς, και διαβεβαιώνουν ότι προκύπτουν από την εφαρμογή λογιστικών συστημάτων βάσει δικαιολογητικών που επιδέχονται επαλήθευση· ε) προλαμβάνουν, εντοπίζουν και διορθώνουν τις παρατυπίες (...) η) ανακτούν τα ποσά που ενδεχομένως έχουν απολεσθεί λόγω παρατυπιών οι οποίες διαπιστώθηκαν, χρεώνοντας, ανάλογα με την περίπτωση, τόκους υπερημερίας (...). Και στο άρθρο 39: «1. Τα κράτη μέλη φέρουν κατά πρώτο λόγο την ευθύνη για τη δίωξη των παρατυπιών (...) πραγματοποιώντας τις αναγκαίες δημοσιονομικές διορθώσεις (...) Οι διορθώσεις που πραγματοποιούνται από το κράτος μέλος συνίστανται σε ολική ή μερική κατάργηση της σχετικής κοινοτικής συμμετοχής (...).».

35. Στον Κανονισμό (ΕΚ) 438/2001 της Επιτροπής της 2ας Μαρτίου 2001 «για θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999 του Συμβουλίου όσον αφορά τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων» (ΕΕ L 63/21) ορίζεται: Στο άρθρο 2: «1. Κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει ότι οι αρχές διαχείρισης και πληρωμής καθώς και οι ενδιαμέσοι φορείς καθοδηγούνται επαρκώς για την οργάνωση των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου, ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή χρηματοδοτική διαχείριση των διαρθρωτικών Ταμείων σύμφωνα με τις γενικές αρχές και πρότυπα, ιδίως δε να διασφαλίζεται η ορθότητα, η κανονικότητα και η επιλεξιμότητα των αιτήσεων κοινοτικής συνδρομής (...)». Στο άρθρο 4: «Τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου περιλαμβάνουν διαδικασίες για την επαλήθευση των παραδοτέων προϊόντων και των υπηρεσιών που χρηματοδοτούνται, της πραγματοποίησης της απαιτούμενης δαπάνης, της συμμόρφωσης με (...) τους εθνικούς και κοινοτικούς κανόνες, ιδίως δε με τους κανόνες επιλεξιμότητας των δαπανών για τις οποίες χορηγείται συνδρομή από τα διαρθρωτικά Ταμεία στο πλαίσιο της συγκεκριμένης παρέμβασης (...)». Στο άρθρο 7: «1. Τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου των κρατών μελών εξασφαλίζουν επαρκή διαδρομή ελέγχου. 2. Θεωρείται επαρκής η διαδρομή ελέγχου που επιτρέπει: α) τη σύμπτωση των συνολικών ποσών που πιστοποιούνται στην Επιτροπή, με τις επιμέρους καταχωρήσεις δαπανών και τα συναφή αποδεικτικά έγγραφα στα διάφορα επίπεδα των διοικητικών υπηρεσιών και τους τελικούς δικαιούχους, συμπεριλαμβανομένων των δημοσίων φορέων ή οργανισμών ή των εταιριών που εκτελούν τις πράξεις όταν αυτοί δεν είναι οι τελικοί αποδέκτες της χρηματοδότησης και β) την επαλήθευση της χορήγησης και των μεταφορών των διαθέσιμων κοινοτικών και εθνικών κονδυλίων (...)». Στο άρθρο 8: «Η αρχή διαχείρισης ή η αρχή πληρωμής τηρεί λογιστική των ποσών που πρέπει να ανακτώνται από ήδη πραγματοποιηθείσες πληρωμές κοινοτικής συνδρομής, και εξασφαλίζει ότι τα εν λόγω ποσά ανακτώνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Μετά από την ανάκτηση, η αρχή πληρωμής καταβάλλει τις ανακτηθείσες παράτυπες δαπάνες προσαυξημένες με τόκους υπερημερίας αφαιρώντας τα σχετικά ποσά από την επόμενη δήλωση δαπανών και αίτηση πληρωμής προς την Επιτροπή. Εφόσον αυτό δεν επαρκεί, πραγματοποιεί επιστροφή χρημάτων στην Κοινότητα (...)». Και στο άρθρο 11: «Μέσω των ελέγχων, τα κράτη μέλη επιδιώκουν να επαληθεύσουν τα εξής: α) την πρακτική εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου· β) για έναν ικανό αριθμό λογιστικών καταχωρήσεων, την αντιστοιχία των καταχωρήσεων με τα αποδεικτικά έγγραφα που τηρούν οι ενδιαμέσοι φορείς, τελικοί δικαιούχοι και οι δημόσιοι φορείς ή επιχειρήσεις που εκτελούν τις πράξεις· γ) την ύπαρξη ικανοποιητικής διαδρομής ελέγχου· δ) για έναν ικανό αριθμό θέσεων δαπανών, την συμμόρφωση της φύσης και του χρονοδιαγράμματος της δαπάνης, την συμμόρφωση προς τις κοινοτικές διατάξεις και την αντιστοιχία της με τα εγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά και με τις

εργασίες οι οποίες όντως πραγματοποιούνται· ε) ότι η χρήση ή η προτιθέμενη χρήση της πράξης ανταποκρίνεται στους στόχους που περιγράφονται στην αίτηση για κοινοτική συγχρηματοδότηση· (...) ζ) ότι η αναγκαία εθνική συγχρηματοδότηση έχει πράγματι καταβληθεί και η) ότι οι συγχρηματοδοτούμενες πράξεις έχουν υλοποιηθεί σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες και πολιτικές (...)).».

36. Στον ν. 2362/1995 «Περί Δημόσιου Λογιστικού, ελέγχου των δαπανών του κράτους και άλλες διατάξεις» ορίζεται: Στο άρθρο 7: «1. Οι δημόσιες επενδύσεις διέπονται από τις ειδικές γι' αυτές διατάξεις. 2. Οι απαραίτητες πιστώσεις για την εκτέλεση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων εγγράφονται σε ιδιαίτερο τμήμα του Προϋπολογισμού του Κράτους (...)). Στο άρθρο 97: «Οι απολήψεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση για προγράμματα, ενέργειες, δραστηριότητες ή πρωτοβουλίες που αφορούν δημόσιους φορείς συνιστούν έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού, εφόσον οι σχετικές δαπάνες βαρύνουν τον Κρατικό Προϋπολογισμό, εμφανίζονται σ' αυτόν κατά τα οριζόμενα από τον Υπουργό Οικονομικών και εμπίπτουν στις γενικές διατάξεις περί εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού». Στο άρθρο 98: «Οι αποδόσεις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστούν δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού και εμφανίζονται σ' αυτόν κατά τα οριζόμενα από τον Υπουργό Οικονομικών». Στο άρθρο 102: «Χρηματοδοτήσεις, ενισχύσεις ή επιδοτήσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και φορείς που καταβάλλονται στα πλαίσια κοινοτικών πολιτικών από εθνικούς πόρους ή πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναζητούνται από το Δημόσιο, εφόσον διαπιστωθεί από τα κατά περίπτωση αρμόδια όργανα ότι έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως ή παρανόμως (...) Τα ποσά που αναζητούνται για την αιτία αυτή βεβαιώνονται ως έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού και εισπράττονται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων, όπως αυτός ισχύει κάθε φορά (...)). Στο άρθρο 105: «Οι διαχειριστές κοινοτικών πόρων θεωρούνται δημόσιοι υπόλογοι και υπόκεινται στις σχετικές διατάξεις περί δημοσίων υπολόγων του παρόντος νόμου». Και στο άρθρο 54: «1. Δημόσιος υπόλογος είναι όποιος διαχειρίζεται, έστω και χωρίς νόμιμη εξουσιοδότηση, χρήματα, αξίες ή υλικό που ανήκουν στο Δημόσιο ή σε Ν.Π.Δ.Δ., καθώς και οποιοσδήποτε άλλος θεωρείται από το νόμο δημόσιος υπόλογος. 2 (...)).».

37. Στο πλαίσιο διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την προγραμματική περίοδο 2000-2006 εκδόθηκε σε εθνικό επίπεδο ο ν. 2860/2000 (Α' 251), στον οποίο ορίζεται: Στο άρθρο 4: «1. Η διαχειριστική αρχή κάθε επιχειρησιακού προγράμματος είναι αρμόδια να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα και την κανονικότητα της διαχείρισης και της εφαρμογής του. Στο πλαίσιο αυτό: (...) γ) διασφαλίζει τη συμβατότητα των πράξεων που εντάσσονται στο επιχειρησιακό πρόγραμμα προς το εθνικό και το κοινοτικό δίκαιο (...) ια) διενεργεί τους ελέγχους που προβλέπονται στο άρθρο 6, προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες με βάση τα πορίσματά τους (...)). Στο άρθρο

5: «Η ένταξη των πράξεων στα μέτρα του επιχειρησιακού προγράμματος διενεργείται με απόφαση του Γενικού ή Ειδικού Γραμματέα στον οποίο υπάγεται η διαχειριστική αρχή του επιχειρησιακού προγράμματος, ύστερα από αξιολόγηση των προτάσεων που υποβλήθηκαν με βάση τα κριτήρια ένταξης των μέτρων (...)».

Στο άρθρο 6: «1. Η διαχειριστική αρχή κάθε επιχειρησιακού προγράμματος ασκεί τον έλεγχο που προβλέπεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο (ια) σε όλα τα στάδια από την προετοιμασία μέχρι την ολοκλήρωση της πράξης. 2. Η διαχειριστική αρχή του επιχειρησιακού προγράμματος ελέγχει εάν ο τελικός δικαιούχος έχει λάβει τα μέτρα που εξασφαλίζουν την τήρηση της ισχύουσας νομοθεσίας και τις προϋποθέσεις για την ορθή εκτέλεση των πράξεων (...) 3. Κατά το στάδιο της εκτέλεσης της πράξης η διαχειριστική αρχή του επιχειρησιακού προγράμματος ελέγχει και με επιτόπιο έλεγχο: α) τη νομιμότητα των πράξεων, τη νομιμότητα και κανονικότητα των δαπανών και την τήρηση των διαδικασιών, β) την αξιοπιστία των πληροφοριών και οικονομικών στοιχείων που δηλώνονται από τον τελικό δικαιούχο, γ) την τήρηση των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει ο τελικός δικαιούχος (...)».

Στο άρθρο 8: «Η Αρχή Πληρωμής έχει ως σκοπό την εξασφάλιση των χρηματοδοτικών ροών από τα διαρθρωτικά Ταμεία για τα επιχειρησιακά προγράμματα του Κ.Π.Σ.. Στο πλαίσιο αυτό η Αρχή Πληρωμής: α) Καταρτίζει και υποβάλλει στην Επιτροπή τις αιτήσεις πληρωμών (...) και είναι αποδέκτης των εγκρίσεων πληρωμών των διαρθρωτικών Ταμείων που αφορούν σε αυτές. β) Προσδιορίζει τους δικαιούχους των πιστώσεων που εγκρίθηκαν κατά επιχειρησιακό πρόγραμμα και διαρθρωτικό Ταμείο και ενημερώνει σχετικά το Υπουργείο Οικονομικών για την εκταμίευση των αντίστοιχων ποσών, από τους λογαριασμούς που αυτό τηρεί στην Τράπεζα της Ελλάδος. γ) Παρακολουθεί τη διαδικασία μεταφοράς των σχετικών πιστώσεων στους τελικούς δικαιούχους και εξασφαλίζει ότι πραγματοποιείται στο ακέραιο το συντομότερο δυνατόν (...)».

Στο άρθρο 9: «1. Η Αρχή Πληρωμής διενεργεί: α) Ελέγχους με διασταύρωση στοιχείων πληρωμών που καταχωρούνται στο Ο.Π.Σ. από τις διαχειριστικές αρχές των επιχειρησιακών προγραμμάτων. β) Ελέγχους στις διαχειριστικές αρχές των επιχειρησιακών προγραμμάτων, ιδίως ως προς την ορθή λειτουργία του συστήματος διαχείρισης και ελέγχου. γ) Δειγματοληπτικούς ελέγχους στους τελικούς δικαιούχους και στις πράξεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του Κ.Π.Σ. (...) 4. Η Αρχή Πληρωμής, εφόσον έχει σοβαρές ενδείξεις για την ύπαρξη παρατυπιών, προβαίνει στη διενέργεια έκτακτου ελέγχου (...)».

Στο άρθρο 11: «1. Η κρατική και κοινοτική συμμετοχή για όλες τις πράξεις που εντάσσονται από τις διαχειριστικές αρχές στα επιχειρησιακά προγράμματα του Κ.Π.Σ. ή των κοινοτικών πρωτοβουλιών, καθώς [και] για τις πράξεις που χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Συνοχής, είναι δημόσιες επενδύσεις (...) και μπορεί να χρηματοδοτείται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (...)».

Και στο άρθρο 17: «1. Στο Υπουργείο Οικονομικών (Γενικό Λογιστήριο του Κράτους) συνιστάται Επιτροπή Δημοσιονομικού Ελέγχου

(Ε.Δ.ΕΛ.) με σκοπό τη διενέργεια ελέγχων των διαχειριστικών αρχών, της Αρχής Πληρωμής [και] των τελικών δικαιούχων και πράξεων (...)).

38. Από τις προαναφερθείσες (σκέψεις 34 έως 37) διατάξεις του ενωσιακού και εθνικού δικαίου συνάγονται τα ακόλουθα: Δυνάμει της εταιρικής σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των κρατών μελών καθώς και της αρχής της επικουρικότητας, ο Κανονισμός 1260/1999 του Συμβουλίου, όπως εξειδικεύθηκε - μεταξύ άλλων - με τον Κανονισμό 438/2001 της Επιτροπής, θέσπισε ένα αποκεντρωμένο σύστημα εφαρμογής και ελέγχου των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, τα κράτη μέλη έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την υλοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων από τα ως άνω Ταμεία «πράξεων», οι οποίες εντάσσονται στα εγκεκριμένα επιχειρησιακά προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, καθώς και για τον έλεγχο τους (βλ. ιδίως άρθρα 11, 38, 39 και αιτιολογικές σκέψεις 50 και 52 του Κανονισμού 1260/1999, πρβλ. ΔΕΕ, 3.9.2014, C-410/2013, σκέψη 44). Ενόψει της ανατεθείσας, κατά τα ανωτέρω, στα κράτη μέλη ευθύνης και προς εκπλήρωση της σύμφυτης με αυτήν υποχρέωσης, ο εθνικός νομοθέτης εισήγαγε, με τον ν. 2860/2000, πλέγμα ρυθμίσεων για τη δημιουργία και εφαρμογή, σύμφωνα και με το άρθρο 38 του Κανονισμού 1260/1999, συστημάτων «διαχείρισης και ελέγχου», κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και ορθή χρησιμοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων και, εντεύθεν, η προσήκουσα εκτέλεση του προϋπολογισμού της ΕΕ. Ειδικότερα, ο ν. 2860/2000 διέλαβε ρυθμίσεις περί των αρμοδίων για την εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων αρχών, μεταξύ των οποίων η «διαχειριστική αρχή», η «αρχή πληρωμής» και η «Επιτροπή Δημοσιονομικού Ελέγχου» (βλ. άρθρα 4, 6, 8, 9 και 17 του ν. 2860/2000), καθώς και ρυθμίσεις περί των καθηκόντων τους, με γνώμονα τη διάθεση των κονδυλίων για την πραγμάτωση των στόχων του Κανονισμού και την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ.

39. Περαιτέρω, ενόψει της απορρέουσας από τις ρυθμίσεις των ως άνω Κανονισμών ευθύνης του, το κράτος μέλος υποχρεούται να οργανώσει αξιόπιστο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, το οποίο να εξασφαλίζει την επιτυχή εκτέλεση των επιμέρους ενεργειών, την πρόληψη και δίωξη των παρατυπιών, καθώς και την ακύρωση, σε περίπτωση παράτυπων δαπανών, του συνόλου ή μέρους της δημόσιας - ενωσιακής και εθνικής - συνεισφοράς επιχειρησιακού προγράμματος, μέσω της επιβολής των αναγκαίων δημοσιονομικών διορθώσεων, με τις οποίες επιβάλλεται ως διοικητικό μέτρο η επιστροφή των αχρεωστήτως ή παρανόμως καταβληθέντων ποσών από τους φορείς (δημόσιους ή ιδιωτικούς/φυσικά ή νομικά πρόσωπα) στους οποίους διατέθηκαν. Ως «παρατυπία», κατά τον διαχρονικό ορισμό του ενωσιακού νομοθέτη [βλ. άρθρα 1 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΚ) 2988/1995, 2 περ. 7 του Κανονισμού (ΕΚ) 1083/2006 και 2 περ. 36 του Κανονισμού (ΕΕ) 1303/2013],

νοείται κάθε παράβαση διάταξης του κοινοτικού δικαίου η οποία προκύπτει από πράξη ή παράλειψη ενός οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο προϋπολογισμός της ΕΕ. Συνεπώς, ο όρος «παρατυπία» έχει την έννοια ότι αναφέρεται σε κάθε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης ή του σχετικού με την εφαρμογή του εθνικού δικαίου [βλ. και άρθρο 4 παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 438/2001, πρβλ. ΔΕΕ, 26.5.2016, C-260/11 και C-261/14, σκέψεις 36-38], απορρέουσα από πράξη ή παράλειψη που θα μπορούσε να προκαλέσει ζημία στο γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (πρβλ. ΔΕΕ, 3.9.2014 C-410/13, σκέψεις 44 έως 49). Περαιτέρω, προκειμένου να επιτελέσει την ανωτέρω, ουσιώδους σημασία, λειτουργία του, το θεσπιζόμενο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου πρέπει να εξασφαλίζει «επαρκή διαδρομή ελέγχου», η οποία επιτρέπει (i) τη σύμπτωση των συνολικών ποσών που πιστοποιούνται στην Επιτροπή με τις επιμέρους καταχωρήσεις δαπανών και τα συναφή αποδεικτικά έγγραφα και (ii) την επαλήθευση της χορήγησης και των μεταφορών των διαθέσιμων κοινοτικών και εθνικών κονδυλίων (βλ. άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού 438/2001, σε συνδυασμό με το Παράρτημα Ι αυτού, όπου περιέχεται ενδεικτική περιγραφή των πληροφοριών που απαιτούνται για μια ικανοποιητική διαδρομή ελέγχου). Κατ' εφαρμογή του εν λόγω συστήματος διαχείρισης και ελέγχου υπόκειται σε ελέγχους και ο τελικός λήπτης της ενίσχυσης, ήτοι ο οικονομικός φορέας (δημόσιος ή ιδιωτικός) που είναι αρμόδιος για την εκτέλεση της «πράξης», υπό την έννοια της υλοποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου της, είτε αυτός έχει την ιδιότητα του τελικού δικαιούχου είτε του τελικού αποδέκτη της ενίσχυσης [η τελευταία περίπτωση συντρέχει όταν εφαρμόζεται καθεστώς κρατικών ενισχύσεων κατά το άρθρο 87 της Συνθήκης περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΣΕΚ) ή προβλέπεται η χορήγηση ενισχύσεων από ενδιάμεσους εθνικούς φορείς, οπότε την ιδιότητα του τελικού δικαιούχου αποκτούν οι φορείς που χορηγούν τις ενισχύσεις αυτές στους τελικούς αποδέκτες - λήπτες (βλ. άρθρο 9 περ. ιβ' του Κανονισμού 1260/1999, καθώς και την ΕλΣυν Ολ. 1981/2021 για τη διάκριση και σχέση μεταξύ τελικού δικαιούχου και τελικού αποδέκτη και τη διάρθρωση των σχετικών δημοσιονομικών ευθυνών)]. Τούτο δε, ενόψει της πρωταρχικής ευθύνης που φέρει το κράτος μέλος για τη διασφάλιση της σύννομης χρηματοδοτικής διαχείρισης των παρεμβάσεων των ως άνω Ταμείων, με την πιστοποίηση, μεταξύ άλλων, στην Επιτροπή, ότι οι δηλωθείσες προς αυτήν δαπάνες είναι σύμφωνες με τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτήθηκε η παροχή χρηματοδότησης, ότι έχουν πράγματι διενεργηθεί και ότι η εκτέλεσή τους αποδεικνύεται προσηκόντως. Παραλλήλως, η επέκταση του ελέγχου μέχρι και το τελευταίο στάδιο αξιοποίησης από τον τελικό λήπτη των ενωσιακών και εθνικών κονδυλίων αποβλέπει, επίσης, στη διασφάλιση ότι η χρηματοδότηση θα χορηγείται σε φορείς που έχουν σοβαρή πρόθεση συμμετοχής στην επιτυχή εκτέλεση των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων, με τήρηση των συναφών ενωσιακών και εθνικών κανόνων, υπό την έννοια ότι δεν είναι επιτρεπτή η χορήγηση, χωρίς τη συνδρομή των τασσόμενων

προς τούτο προϋποθέσεων, ενίσχυσης η οποία αποτελεί οικονομικό πλεονέκτημα προς όφελος της επιχειρηματικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας του λαβόντος, καθόσον η ενίσχυση αυτή καθιστά εφικτή την, υπό ευνοϊκότερους όρους, απόδοση των προσδοκώμενων οικονομικών και λοιπών αποτελεσμάτων του χρηματοδοτούμενου επενδυτικού σχεδίου. Ειδικότερα, η λήψη και διατήρηση οικονομικής ενίσχυσης συναρτάται άμεσα με την ανάληψη από τον δικαιούχο ορισμένων ουσιωδών δεσμεύσεων (ενδεικτικά, συμμόρφωση με τους όρους της απόφασης ένταξης στο επιχειρησιακό πρόγραμμα και της τυχόν συναφθείσας σύμβασης, τήρηση των κανόνων επιλεξιμότητας των δαπανών, συμμόρφωση με τους ενωσιακούς και εθνικούς κανόνες κ.λπ.) και, στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η επιβολή του διοικητικού μέτρου της δημοσιονομικής διόρθωσης σε βάρος του δικαιούχου (τελικού λήπτη), εάν διαπιστωθεί «παρατυπία», με την οποία επιτυγχάνεται η αφαίρεση του αδικαιολογήτως κτηθέντος οφέλους και η επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση.

40. Σύμφωνα με το άρθρο 7 του ν. 2362/1995 (βλ. και το ήδη ισχύον άρθρο 52 του ν. 4270/2014), τα ποσά (πιστώσεις) που προορίζονται για την εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) συνιστούν ιδιαίτερο τμήμα του Προϋπολογισμού του Κράτους. Συναφώς, στο άρθρο 11 του ν. 2860/2000 ορίζεται ότι η ενωσιακή και εθνική συμμετοχή για όλες τις πράξεις που εντάσσονται στα επιχειρησιακά προγράμματα του ΚΠΣ 2000-2006 εμπίπτει στην έννοια της δημόσιας επένδυσης και μπορεί να χρηματοδοτείται μέσω του ΠΔΕ, ενώ οι απολήψεις από την ΕΕ όπως και οι αποδόσεις (δαπάνες) προς αυτήν, συνιστούν, αντίστοιχα, έσοδα και έξοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού (βλ. άρθρα 97 και 98 του ν. 2362/1995). Άλλωστε, από τις διατάξεις ιδίως των άρθρων 105 και 54 του ν. 2362/1995 (βλ. και τα ταυτόσημα άρθρα 124 και 150 του ν. 4270/2014), προκύπτει ότι οι διαχειριστές των διατιθέμενων πόρων της ΕΕ, όπως και των συναφών εθνικών πόρων, στο πλαίσιο των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΚΠΣ της προγραμματικής περιόδου 2000-2006, ήτοι τα πρόσωπα που διαχειρίζονται τις πιστώσεις του Κρατικού Προϋπολογισμού, στον οποίο εντάσσονται τόσο οι χρηματοδοτικές ροές από τα διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ όσο και η εκάστοτε προβλεπόμενη εθνική συμμετοχή, έχουν, ως ασκούντες πράξεις διαχείρισης (είσπραξη από τον Προϋπολογισμό - ο οποίος κατά ένα μέρος τροφοδοτείται από εισροές από την ΕΕ - και μεταφορά των οικείων πιστώσεων στους τελικούς λήπτες των ενισχύσεων), την ιδιότητα του δημοσίου υπολόγου, ευθυνόμενοι κατά τις οικείες διατάξεις περί υπολόγων.

41. Περαιτέρω, οι τελικοί λήπτες των ενισχύσεων, ήτοι οι οικονομικοί φορείς (δημόσιοι ή ιδιωτικοί) που έχουν την αρμοδιότητα εκτέλεσης των πράξεων, ανεξάρτητα αν έχουν την ιδιότητα του τελικού δικαιούχου ή του τελικού αποδέκτη, κατά την έννοια που προαναφέρθηκε (σκέψη 39), είναι και αυτοί υπόχρεοι σε δημόσια λογοδοσία, καθόσον με τον ορισμό τους ως δικαιούχων καθίστανται αυτοτελή υποκείμενα δημοσίου δικαίου δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Ειδικότερα, πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις νόμιμης υπαγωγής στο συγκεκριμένο πρόγραμμα ενίσχυσης (επιλεξιμότητα ως προς την ένταξη) και, πέραν αυτού, έχουν την υποχρέωση να υλοποιήσουν την πράξη, ήτοι το προβλεπόμενο φυσικό και οικονομικό αντικείμενο αυτής, με βάση τις δεσμεύσεις που ανέλαβαν κατά την ένταξή τους (ενδεικτικά, ως προς το χρονοδιάγραμμα, την επιλεξιμότητα των δαπανών, την τήρηση της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας κ.λπ.). Επίσης, οφείλουν να εξασφαλίζουν «επαρκή διαδρομή ελέγχου» ώστε να καθίσταται εφικτή η διενέργεια ελέγχου από τα αρμόδια εθνικά και ευρωπαϊκά όργανα τόσο κατά τη διάρκεια υλοποίησης της πράξης όσο και για ορισμένο χρονικό διάστημα μετά την ολοκλήρωσή της. Εκ τούτων παρέπεται ότι οι τελικοί λήπτες των ενισχύσεων - είτε είναι δημόσια νομικά πρόσωπα είτε απλοί ιδιώτες - καθίστανται, λόγω της ένταξής τους σε επιχειρησιακό πρόγραμμα, υπόχρεοι σε δημόσια λογοδοσία και αποκτούν, κατά το μέρος που υπόκεινται στη λογοδοσία αυτή, την ιδιότητα του υπολόγου (ΕλΣυν Ολ. 1951/2020, βλ. σκέψεις 11 και 12 της παρούσας). Την ιδιότητα δε αυτή δεν αποκλείει το γεγονός ότι παράλληλα με αυτούς είναι υπόλογοι των σχετικών κονδυλίων και τα δημόσια όργανα (κυρίως όργανα της Αρχής Πληρωμής) που είναι υπεύθυνα για την είσπραξη από τον κρατικό προϋπολογισμό και τη διασφάλιση της μεταφοράς των οικείων ποσών στους δικαιούχους, καθόσον πρόκειται για επάλληλες διαχειρίσεις (από την πλευρά των δημοσίων οργάνων και των τελικών ληπτών) που απλώς υπόκεινται σε διαφορετικής μορφής λογοδοσία. Ειδικότερα, οι μεν πρώτοι λογοδοτούν για την ορθή είσπραξη και μεταφορά της χρηματοδότησης από τον κρατικό προϋπολογισμό (στον οποίο εντάσσεται τόσο η ενωσιακή όσο και η εθνική συμμετοχή) στις ενδιάμεσες αρχές και στους εκάστοτε δικαιούχους, ενώ οι τελευταίοι (τελικοί λήπτες) λογοδοτούν για την ορθή και σύννομη υλοποίηση της δημόσιας ενίσχυσης που έλαβαν στο πλαίσιο μιας εξατομικευμένης συγχρηματοδοτούμενης πράξης που έχει ενταχθεί σε επιχειρησιακό πρόγραμμα.

42. Το Δικαστήριο επισημαίνει πάντως ότι ακόμη και αν ήθελε γίνει δεκτό ότι οι τελικοί λήπτες των ενισχύσεων, εφόσον είναι ιδιώτες, δεν αποκτούν την ιδιότητα του υπολόγου, όπως τουλάχιστον την αντιλαμβάνεται το Συμβούλιο της Επικρατείας, η διαφορά από την επιβολή δημοσιονομικής διόρθωσης σε βάρος τους δημιουργεί διαφορά από τον έλεγχο των λογαριασμών, διότι πρόκειται για πράξη ανάκτησης ήδη διενεργηθέντος δημόσιου εξόδου (της ενίσχυσης προς τον τελικό λήπτη- ιδιώτη), η οποία αποκαθιστά (τακτοποιεί) τον λογαριασμό από τον οποίο εκταμιεύτηκαν τα σχετικά ποσά, ήτοι τον Κρατικό Προϋπολογισμό, μέσω του οποίου χρηματοδοτήθηκε τόσο η ενωσιακή όσο και η εθνική συμμετοχή (σκέψη 40). Τα ανωτέρω επιρρωνύονται από τις διατάξεις των άρθρων 102 του ν. 2362/1995 και 5 της - εκδοθείσης κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 104 του ν. 2362/1995 - 907/052/2.7.2003 Κοινής Υπουργικής Απόφασης (Β' 878), που ορίζουν ότι τα ποσά που αποτελούν αντικείμενο δημοσιονομικής διόρθωσης, ήτοι εκείνα που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως ή παρανόμως σε τελικούς λήπτες

ενισχύσεων, «βεβαιώνονται και εισπράττονται ως έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού», εντασσόμενα ως ειδικά έσοδα αυτού σε συγκεκριμένους Κωδικούς Αριθμούς Εσόδων (ΚΑΕ) ανάλογα με το διαρθρωτικό Ταμείο από το οποίο προέρχεται η ενωσιακή συμμετοχή.

43. Ως εκ τούτου, οι κατά το προεκτεθέν νομοθετικό πλαίσιο εκδοθείσες αποφάσεις δημοσιονομικής διόρθωσης, με τις οποίες ακυρώνεται ολικά η μερικά η δημόσια συνεισφορά του επιχειρησιακού προγράμματος, ανεξαρτήτως του τρόπου εκτέλεσής τους (είτε μέσω ανάλογης μείωσης των επόμενων πληρωμών προς τον τελικό λήπτη εφόσον υπάρχουν τέτοιες είτε - εφόσον έχει ολοκληρωθεί η χρηματοδότηση - μέσω της άμεσης ταμειακής βεβαίωσης του ποσού στην οικεία ΔΟΥ και επιδίωξης είσπραξης του κατά τις διατάξεις του ΚΕΔΕ), υπάγονται πρωτογενώς στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σύμφωνα με τα άρθρα 98 παρ. 1 εδάφιο στ' του Συντάγματος, 15 περ. 13 του π.δ. 774/1980 και 80 του ΚΝΕΣ (ν. 4129/2013). Σε αρμονία με αυτά, ήδη στο άρθρο 24 παρ. 1 (ζ) του νέου Οργανικού Νόμου του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ν. 4820/2021) ορίζεται πανηγυρικά ότι στην αρμοδιότητα του Εβδόμου Τμήματος ανήκουν και «οι καταλογιστικές διαφορές από δημοσιονομικές διορθώσεις και ανακτήσεις σε βάρος υπόχρεων δημόσιας λογοδοσίας» (βλ. και άρθρο 8 του ίδιου νόμου, σκέψεις 18-22 της παρούσας). Σημειώνεται συναφώς ότι οι τελικοί λήπτες των ενισχύσεων, ανεξαρτήτως αν είναι δημόσιοι (π.χ. Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ κ.λπ.) ή ιδιωτικοί φορείς (π.χ. φυσικά πρόσωπα, προσωπικές ή κεφαλαιουχικές εταιρείες), υπόκεινται στις αυτές υποχρεώσεις ως προς το ζήτημα της ορθής και σύννομης υλοποίησης της συγχρηματοδοτούμενης πράξης (πρβλ. ΔΕΕ, 21.12.2011, C-465/10, σκέψη 45, 13.3.2008, C-383/06 έως C-385/06, σκέψη 54), την εξασφάλιση μιας επαρκούς διαδρομής ελέγχου κ.λπ. και, στο πλαίσιο αυτό, δεν νοείται διάσπαση της δικαιοδοσίας κατά την εκδίκαση των σχετικών διαφορών και δη ο διαχωρισμός αυτής αφενός μεν σε διαφορές ουσίας ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά το μέρος που οι τελικοί λήπτες είναι δημόσιοι φορείς, αφετέρου δε, σε ακυρωτικές διαφορές ενώπιον του ΣτΕ, στις περιπτώσεις εκείνες που ο τελικός λήπτης είναι ιδιωτικός φορέας (contra ΣτΕ 3002/2010, 909, 910/2021, 1878/2021), λύση που δημιουργεί κλίμα ανασφάλειας δικαίου και κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων μεταξύ των δύο ανωτάτων δικαστηρίων.

44. Αναφορικά με τους κανόνες εκδίκασης των διαφορών από την έκδοση αποφάσεων δημοσιονομικών διορθώσεων ή/και ανακτήσεων, κατά τα σχετικά προβλεπόμενα στη Δικονομία του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ν. 4700/2020), η σχετική δίκη ανοίγεται με την άσκηση έφεσης εκ μέρους του ενδιαφερομένου (βλ. άρθρα 111 επόμεν. ν. 4700/2020), που παρέχει την εξουσία ελέγχου της προσβαλλόμενης απόφασης κατά τον νόμο και την ουσία (βλ. άρθρο 116 του ίδιου νόμου), με συνέπεια το Δικαστήριο να δύναται να εξετάσει όχι μόνο το νόμο βάσιμο αυτής αλλά και να προβεί σε έρευνα της ουσίας της υπόθεσης, εκτιμώντας ενδεχομένως διαφορετικά τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης ή διατάσσοντας τη

διενέργεια περαιτέρω απόδειξης, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα όχι μόνο να ακυρώσει τη σχετική απόφαση αλλά και - συντρεχούσης περίπτωσης - να προβεί στη μεταρρύθμιση αυτής, ήτοι δικονομικές δυνατότητες που δεν προσφέρει ο ακυρωτικός έλεγχος. Επίσης, μέσω της άσκησης αναίρεσης από τον ηττώμενο διάδικο διασφαλίζεται και η νομική ορθότητα της απόφασης που εκδίδεται επί της ασκηθείσας έφεσης (βλ. άρθρα 165 επόμε. του ν. 4700/2020).

45. Ύστερα από την ανάλυση που προηγήθηκε, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι μόνη η ιδιότητα του ωφελουμένου από δημόσια ενίσχυση εξ ενωσιακών πόρων ιδιώτη δεν αρκεί για να αποκλείσει τη σύμπτωση στο ίδιο αυτό πρόσωπο της κατά το άρθρο 98 παρ. 1 του Συντάγματος ιδιότητας του δημοσίου υπολόγου, όταν το πρόσωπο αυτό, σύμφωνα με την εφαρμοστέα ενωσιακή και εθνική νομοθεσία αναλαμβάνει, ανταποκρινόμενο στην ως άνω ενίσχυση προς αυτό, τη δέσμευση διεκπεραίωσης έργου ή υπηρεσίας, υποκείμενο, μεταξύ άλλων, σε δημόσιο έλεγχο και λογοδοσία καθώς και στην υποχρέωση ύστερα από καταλογισμό κάλυψης του ελλείμματος που προκύπτει στους δημόσιους λογαριασμούς από τυχόν παρατυπίες που θα διαπράξει. Όλα τα ανωτέρω (έλεγχος, λογοδοσία, έλλειμμα, καταλογισμός) στοιχειοθετούν τα βασικά χαρακτηριστικά του νομικού καθεστώτος της διαχείρισης δημόσιου χρήματος που προσδίδουν την κατά το Σύνταγμα ιδιότητα του δημοσίου υπολόγου, την οποία ο Θεσμός του Ελεγκτικού Συνεδρίου επεξεργάζεται από της ιδρύσεώς του, το έτος 1829, ήτοι σχεδόν επί δύο αιώνες. Είναι δε το Δικαστήριο τούτο, όπως καταδεικνύεται στη νομολογία του, σε θέση να προστατεύσει εξ ίσου αποτελεσματικά με οποιονδήποτε άλλο δικαιοδοτικό κλάδο τα θεμελιώδη δικαιώματα του ιδιώτη ωφελουμένου εκ της εν λόγω ενισχύσεως, ώστε να είναι αδικαιολόγητη η διάσπαση της δικαιοδοτικής ύλης την οποία πρεσβεύει το Συμβούλιο της Επικρατείας με την απόφασή του, υπάγοντας στη δικαιοδοσία του τους ως άνω ιδιώτες.

46. Η Ολομέλεια του Ελεγκτικού Συνεδρίου τονίζει στο σημείο αυτό ότι ο κατά το Σύνταγμα δικονομικός κανόνας της διάκρισης των δικαιοδοσιών εισήχθη από τον συνταγματικό νομοθέτη προς εξυπηρέτηση της αποτελεσματικότερης απονομής δικαιοσύνης από τα δικαστήρια, και όχι ως απόλυτος υπερκείμενος κανόνας εφαρμοστέος χωρίς εξέταση των συνεπειών που η εφαρμογή του συνεπάγεται στο ουσιαστικό δίκαιο. Υπό το πρίσμα αυτό η Ολομέλεια διαπιστώνει ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας στην απόφασή του, παραμερίζοντας την έννοια του δημοσίου υπολόγου ως την αντιλαμβάνεται το Ελεγκτικό Συνέδριο αποβλέποντας στην εκπλήρωση της συνταγματικής του αποστολής, κατασκεύασε, στη βάση μιας δικονομικής μόνο σκοπιμότητας, μια έννοια του δημοσίου υπολόγου ικανή να ανατρέψει τη σχετική συνεδριακή παράδοση περί αυτής σχεδόν δύο αιώνων.

47. Ενόψει όλων των ανωτέρω, η διαφορά που γεννήθηκε από την άσκηση έφεσης κατά της ... απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης, με την οποία, κατόπιν δημοσιονομικού ελέγχου, επιδιώκεται η ανάκτηση από την ήδη αναιρεσείουσα του

φερόμενου ως αδικαιολογήτως κτηθέντος οφέλους στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου 6 της συγχρηματοδοτούμενης από το ΕΤΠΑ Πράξης «Ενίσχυση υφιστάμενων ΜΜΕ της Περιφέρειας ... , στον Τομέα Τουρισμός του Καν. 70/2001 (Γ΄ Προκήρυξη)», που εντάχθηκε στο ΚΠΣ της προγραμματικής περιόδου 2000-2006, υπάγεται στη δικαιοδοσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου και όχι σε αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ή προσφυγή ουσίας ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Καθώς δε, ως ανωτέρω αναλυτικώς αναπτύχθηκε, η όλη διαφωνία του Ελεγκτικού Συνεδρίου με το Συμβούλιο της Επικρατείας, ανάγεται αποκλειστικώς και μόνον σε ζήτημα ερμηνείας του Συντάγματος, δεν στοιχειοθετείται λόγος παραπομπής του θέματος ή της υπόθεσης στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο με βάση τις διατάξεις του άρθρου 100 παρ. 1 εδ. δ΄ και ε΄ του Συντάγματος. Επισημαίνεται πάντως συναφώς ότι στη δικαιοδοσία του Συμβουλίου της Επικρατείας ή των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, ανάλογα με το εκάστοτε ισχύον δίκαιο, εμπίπτει η προσβολή των πράξεων μη υπαγωγής (ένταξης) προτάσεων (σχεδίων) σε επενδυτικούς νόμους (ν. 2601/1998, ν. 3299/2004 κ.ά.) ή σε συγχρηματοδοτούμενα από ενωσιακούς πόρους προγράμματα (ΚΠΣ, ΕΣΠΑ κ.λπ.), όπως και οι αντίστοιχες πράξεις απένταξης (ως *actus contrarius*), καθόσον το προέχον στοιχείο αυτών - και ιδίως των τελευταίων - δεν είναι η αποκατάσταση δημόσιου λογαριασμού κατόπιν άσκησης δημοσιονομικού ελέγχου (ΣτΕ 2204/2017, 3458/2015, ΕλΣυν 1576/2016, 6079/2015 κ.ά.).

48. Μετά την επίλυση του ζητήματος της δικαιοδοσίας, η ένδικη αίτηση, όπως οι λόγοι της αναπτύσσονται με το από ... νομίμως κατατεθέν υπόμνημα, έχουσα κατά τα λοιπά ασκηθεί παραδεκτώς, πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω ως προς τη βασιμότητα των προβαλλόμενων με αυτή λόγων.

49. Με τον δεύτερο λόγο αναίρεσης, που πρέπει να εξετασθεί ως πρώτος, προβάλλεται ότι το δικάσαν Τμήμα εσφαλμένα απέρριψε τον προβληθέντα λόγο έφεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου και της αρχής της ασφάλειας δικαίου, ενώ διέλαβε και ανεπαρκείς και ελλιπείς αιτιολογίες σε σχέση με το ίδιο ζήτημα. Κατά την αναιρεσίουσα, μέχρι και την ..., οπότε κοινοποιήθηκε σε αυτήν απόσπασμα της έκθεσης ελέγχου, ουδέποτε είχε τεθεί θέμα μη επιλεξιμότητας της επένδυσής της. Αντιθέτως, από τον Δεκέμβριο 2006 είχε λάβει επίσημη έγκριση και μάλιστα διπλή (τόσο από την Περιφέρεια ... με την ... απόφασή της, όσο και από την ... με την ... επιστολή της), ενώ στη συνέχεια (στις ...) ακολούθησε η υπογραφή σύμβασης με τον τελικό δικαιούχο (...), η καταβολή των δόσεων της ενίσχυσης και η προσήκουσα ολοκλήρωση του έργου, με συνέπεια, λόγω όλων των παραπάνω, να της δημιουργηθεί η δικαιολογημένη και εύλογη πεποίθηση ότι το επενδυτικό της σχέδιο είχε ενταχθεί νόμιμα στο σχετικό πρόγραμμα χρηματοδότησης.

50. Η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, που αποτελεί μέρος και της ενωσιακής έννομης τάξης, εφαρμόζεται κατά τη διαδικασία

ανάκτησης μη ορθώς διατεθέντων κεφαλαίων κατά την εκτέλεση συγχρηματοδοτούμενων από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους δράσεων (ΔΕΕ, 21.6.2007, C-158/06, σκέψη 24) και αφορά στην προστασία της εύλογης και δικαιολογημένης, ενόψει των συνθηκών, πεποίθησης του λήπτη της ενωσιακής συνδρομής, ως μέσου συνετού ανθρώπου του οικείου κλάδου δραστηριότητας, ότι η δημιουργηθείσα από δημόσια εξουσία νομική κατάσταση, ως απόρροια πράξης του αρμοδίου οργάνου, θα συνεχιστεί. Για τη συνδρομή της αρχής αυτής απαιτείται να έχουν δοθεί από τη διοίκηση στον δικαιούχο της ενίσχυσης συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες διαβεβαιώσεις, προερχόμενες από αρμόδιες και αξιόπιστες πηγές, τέτοιες που να μπορούν να δημιουργήσουν σ' αυτόν θεμιτή προσδοκία ότι η δημιουργηθείσα νομική κατάσταση θα συνεχιστεί (ΔΕΕ, 5.3.2019, C-349/17, σκέψεις 96-106, ΕλΣυν Ολ. 232/2019, σκέψη 18). Περαιτέρω, οι διαβεβαιώσεις αυτές πρέπει να είναι σύμφωνες προς τους ισχύοντες κανόνες δικαίου ή έστω να μην βρίσκονται σε προφανή αντίθεση με αυτούς (ΕλΣυν Ολ. 1377/2021, σκέψη 39). Εξ άλλου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει τη σαφήνεια και ακρίβεια της κανονιστικής ρύθμισης βάσει της οποίας χορηγείται η ενωσιακή συνδρομή στον δικαιούχο, ώστε ο τελευταίος να έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει σαφώς τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις του, καθώς και τις επιβαλλόμενες σ' αυτόν κυρώσεις σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεών του. Εφόσον υφίσταται τέτοια σαφής και ακριβής ρύθμιση για την οποία έχει καταστεί ενήμερος, δεν νοείται επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προκειμένου να αποκλειστεί η αναζήτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενωσιακής συνδρομής (ΕλΣυν Ολ. 1791/2018, 7413, 3384/2015, 1523/2017).

51. Περαιτέρω, όπως συνάγεται από το σύνολο των ενωσιακών και εθνικών ρυθμίσεων που παρατέθηκαν στις σκέψεις 34 έως 37, 40 και 42 της παρούσας, η επιλεξιμότητα ενός συγχρηματοδοτούμενου από κοινοτικούς, ήδη ενωσιακούς, πόρους επενδυτικού σχεδίου, δηλαδή η ευθυγράμμιση του σχεδίου με τους σκοπούς του συγχρηματοδοτούμενου αναπτυξιακού προγράμματος, εκτιμάται ανάλογα με την ωρίμανση του σχεδίου, σε τρεις φάσεις, κατά την έγκρισή του, κατά την εκτέλεση αυτού και κατά τη λειτουργία του. Όταν ο προτείνων το επενδυτικό σχέδιο είναι ιδιώτης που λαμβάνει την έγκριση συγχρηματοδότησης του σχεδίου του από ασκούντες δημόσια λειτουργία φορείς, οι οποίοι, εγκρίνοντας, αποδέχονται την επιλεξιμότητα του σχεδίου και της χρηματοδότησης, τότε γεννάται στον ιδιώτη ωφελούμενο των εγκρίσεων εύλογη, προστατευόμενη πεποίθηση ότι το σχέδιο και η συναφής χρηματοδότησή του είναι πράγματι επιλέξιμα, με βάση τα νόμιμα κριτήρια επιλεξιμότητας. Πρέπει όμως να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις, ήτοι αφ' ενός να μην έχουν υποβληθεί ανακριβή ή ανεπαρκή στοιχεία για την επένδυση από τον ιδιώτη και αφ' ετέρου να μην τελούν ο ιδιώτης και η εγκρίνουσα αρχή σε πρόδηλη νομική πλάνη ως προς τις απαιτήσεις επιλεξιμότητας. Από τα ανωτέρω παρέπεται ότι, αν διαπιστωθεί σε έλεγχο

διενεργούμενο μετά την εκτέλεση του επενδυτικού σχεδίου ότι αυτό δεν θα έπρεπε να χαρακτηριστεί επιλέξιμο, κατά την έννοια της επιλεξιμότητας που εκτέθηκε ήδη, η αναζήτηση της ενωσιακής συγχρηματοδότησης, ως ενωσιακή υποχρέωση των εθνικών αρχών, δεν επιτρέπεται, βάσει της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, να συντελεσθεί εις βάρος του ευλόγως στηριχθέντος στη ληφθείσα από αυτόν έγκριση ιδιώτη, αλλά εις βάρος του φορέα ή των φορέων που τυχόν θα κριθεί, ύστερα από ενδελεχή αναζήτηση, ότι δεν άσκησαν τις δέουσες κατά νόμο αρμοδιότητες ελέγχου και εποπτείας αυτών.

52. Στο άρθρο 35 παρ. 1 του ν. 3016/2002 (Α' 110) ορίζεται: «Για την εφαρμογή δράσεων κρατικών ενισχύσεων στο πλαίσιο επιχειρησιακού προγράμματος, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 του Ν. 2860/2000 (ΦΕΚ 251 Α') μπορεί να διατίθενται πιστώσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό με χρηματοδοτήσεις από κοινοτικούς ή/και εθνικούς πόρους, να ορίζονται τα ποσά, τα ποσοστά και τα είδη των ενισχύσεων και να ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών και των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργών, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να ρυθμίζονται θέματα όπως: α) Οι υπαγόμενες κατηγορίες ενισχύσεων. β) Οι δικαιούχοι των ενισχύσεων. γ) (...) στ) Οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια υπαγωγής των ενισχύσεων. ζ) (...) ι) Τα αρμόδια όργανα και φορείς για την υποβολή και αξιολόγηση του φακέλου υποψηφιότητας, καθώς και για την έγκριση υπαγωγής, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των ενισχύσεων, την πιστοποίηση των επιλέξιμων δαπανών και την παρακολούθηση της ολοκλήρωσης των ενισχύσεων. ια) (...) ιβ) Οι εμπλεκόμενοι φορείς για τη χορήγηση των ενισχύσεων, καθώς και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της διάταξης της παραγράφου αυτής. Με όμοιες αποφάσεις, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εγκρίνονται οι εκάστοτε προκηρύξεις προς τους δικαιούχους των ενισχύσεων στις οποίες ορίζονται τα ποσά των προκηρύξεων, οι προθεσμίες και κάθε σχετικό θέμα (...). Κατ' εξουσιοδότηση του ως άνω άρθρου εκδόθηκε η 14871/ΕΥΣ 3047/20.4.2005 (Β' 575) κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομίας και Οικονομικών, Ανάπτυξης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Τουριστικής Ανάπτυξης, η οποία στο άρθρο 2 ορίζει: «1. (...) 2. Οι επιλέξιμες ανά Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ενέργειες και οι ειδικοί όροι και προϋποθέσεις συμμετοχής κατά περίπτωση μέτρου Επιχειρησιακού Προγράμματος, οι επιλέξιμες δαπάνες, οι επιλέξιμοι συνδυασμοί δαπανών, τα όρια του επιχορηγούμενου προϋπολογισμού, οι δυνητικοί δικαιούχοι των ενισχύσεων, το ποσοστό της ίδιας συμμετοχής, τα γενικά κριτήρια βάσει των οποίων καθορίζονται οι προϋποθέσεις συμμετοχής των ΜΜΕ ως δυνητικών δικαιούχων των ενισχύσεων (...) και γενικά κάθε σχετικό θέμα, εξειδικεύονται στην Κοινή Υπουργική Απόφαση με την οποία

εγκρίνεται η εκάστοτε Προκήρυξη προς τους δυνητικούς δικαιούχους των ενισχύσεων (...)).».

53. Στην υπό κρίση υπόθεση, το δικάσαν Τμήμα δέχθηκε όσα εκτίθενται στις σκέψεις 54 έως 64 που ακολουθούν.

54. Κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων που παρατέθηκαν στη σκέψη 52 εκδόθηκε η 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Ανάπτυξης και Τουριστικής Ανάπτυξης υπό τον τίτλο «Έγκριση της τρίτης προκήρυξης των δράσεων προς τους δυνητικούς δικαιούχους των ενισχύσεων για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Κ.Π.Σ. 2000-2006 σύμφωνα με το άρθρο 35 του ν. 3016/2002 (ΦΕΚ 110/Α΄)» (Β΄ 42), στο άρθρο 2 της οποίας, υπό τον τίτλο «Κατηγορίες Ενισχύσεων - Επιλέξιμες Δαπάνες», ορίζεται: «Οι παρεχόμενες ενισχύσεις αφορούν στις ακόλουθες θεματικές ενότητες: α) (...) β) Θεματική ενότητα “Τουρισμός”»: Αφορά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων (...)). Περαιτέρω, στο άρθρο 7 υπό τον τίτλο «Δυνητικοί δικαιούχοι ενισχύσεων» ορίζεται: «Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή το υπό σύσταση νομικό πρόσωπο που υποβάλλει την επενδυτική πρόταση, είναι ο “δυνητικός δικαιούχος της ενίσχυσης” κατά την έννοια της παρούσας προκήρυξης. Δικαίωμα υποβολής πρότασης στο πλαίσιο της παρούσας προκήρυξης έχουν οι δυνητικοί δικαιούχοι των ενισχύσεων στις θεματικές ενότητες α) (...) και β) “Τουρισμός” (...) β) Οι δυνητικοί δικαιούχοι των ενισχύσεων στη θεματική ενότητα “Τουρισμός” είναι οι υφιστάμενες ή νέες ή υπό σύσταση τουριστικές ΜΜΕ, που βρίσκονται εγκατεστημένες στην Ελληνική επικράτεια και ανήκουν στις κατηγορίες του Παραρτήματος ΣΤ (...) Ειδικότερα, δυνητικοί δικαιούχοι των ενισχύσεων στη θεματική ενότητα “Τουρισμός” είναι: (i) Οι υφιστάμενες επιχειρήσεις του Παραρτήματος ΣΤ (...) (ii) Υπό ίδρυση - νέες τουριστικές επιχειρήσεις της κατηγορίας “Λοιπές Τουριστικές Επιχειρήσεις” του Παραρτήματος ΣΤ της παρούσας, που μετά την ίδρυσή τους θα τηρούν βιβλία Β΄ ή Γ΄ κατηγορίας. (iii) (...)). Συναφώς, στο άρθρο 9 υπό τον τίτλο «Δικαιολογητικά και στοιχεία για την υποβολή των προτάσεων» ορίζεται: «1. (...) 3. Προκειμένου να είναι παραδεκτή η υποβολή μιας επενδυτικής πρότασης, πρέπει να πληρούνται όλες οι γενικές και ειδικές προϋποθέσεις συμμετοχής του δυνητικού τελικού αποδέκτη της ενίσχυσης καθώς και οι ειδικοί όροι ανά Π.Ε.Π. και ειδικότερα: α) Ο δυνητικός δικαιούχος της ενίσχυσης να εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 7 της παρούσας, β) (...)). Τέλος, στο Παράρτημα ΣΤ της ίδιας ΚΥΑ παρατίθενται οι επιλέξιμες κατηγορίες επιχειρήσεων για τη θεματική ενότητα “Τουρισμός” ως εξής: «α) ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ (...) β) ΛΟΙΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: 1. (...) 2. Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (επιχειρήσεις εκμετάλλευσης μαρίνων, συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, ιαματικών πηγών) (...)).».

55. Η τότε εκκαλούσα και ήδη αναιρεσείουσα υπέβαλε ηλεκτρονικά, στις ..., ως υπό σύσταση εταιρεία περιορισμένης ευθύνης (ΕΠΕ), επενδυτική πρόταση, βάσει των διατάξεων της 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ), για την υπαγωγή της, ως επιχείρηση ειδικής τουριστικής υποδομής, στη θεματική ενότητα «Τουρισμός» του Μέρους 1.6 του ΠΕΠ ... . Αντικείμενο της επένδυσης ήταν η δημιουργία πολυχώρου «προσομοίωσης παραδοσιακών αγροτικών δραστηριοτήτων» στην ... , υπαγομένου στην κατηγορία των «Επιχειρήσεων εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής» του Παραρτήματος ΣΤ της ανωτέρω ΚΥΑ, με επιλέξιμο προϋπολογισμό 352.000,00 ευρώ.

56. Με την ... απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας ... εγκρίθηκε η επενδυτική πρόταση της τότε εκκαλούσας, αφού λήφθηκαν υπόψη το δελτίο αξιολόγησης επενδυτικής πρότασης, το εισηγητικό σημείωμα επενδυτικής πρότασης και το έντυπο αξιολόγησης διατραπεζικής επιτροπής, τα οποία διαλάμβαναν [πεδία 3.4.1 με τίτλο «Γενικές παρατηρήσεις επί της επιλεξιμότητας του φορέα της επένδυσης», σελ. 10, 4.4.3 με τίτλο «Τελική κρίση σχετικά με την επιλεξιμότητα της επένδυσης», σελ. 17, το πρώτο, σελ. 2, υπό το πεδίο «Επιλεξιμότητα φορέα της επένδυσης», το δεύτερο, και πεδία 3.4.1 με τίτλο «Γενικές παρατηρήσεις επί της επιλεξιμότητας του φορέα της επένδυσης», σελ. 10, 4.4.3 με τίτλο «Τελική κρίση σχετικά με την επιλεξιμότητα της επένδυσης», σελ. 17, το τρίτο, αντιστοίχως], ότι «από τα προσκομισθέντα στοιχεία η πρόταση της εξεταζόμενης κρίνεται καταρχήν υπαγώγιμη. Προϋπόθεση η, κατά την πιστοποίηση, προσκόμιση Αδείας ΕΟΤ».

57. Με την ... επιστολή της Διεύθυνσης Εργασιών Δικτύου του τελικού δικαιούχου (...) ενημερώθηκε η τότε εκκαλούσα για την έγκριση της επενδυτικής της πρότασης και κλήθηκε, εντός 30 ημερών, να υπογράψει τη σχετική σύμβαση. Ακολούθως, με την ... πράξη του συμβολαιογράφου ... Χρήστου Τσιαμούρα (ΦΕΚ ΤΑΕ ΕΠΕ ...) συνεστήθη η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία ... , στο καταστατικό της οποίας αναφέρονται ως σκοποί: «1. Η δημιουργία πολιτιστικού πολυχώρου προσομοίωσης αγροτικών διαδικασιών και η ανάπτυξη λοιπών συναφών πολιτιστικών δραστηριοτήτων, 2) η παραγωγή και διάθεση αγροτικών προϊόντων πάσης φύσεως γεωργικών καλλιεργειών και η δημιουργία συναφών μεταποιητικών μονάδων και 3) η ανάπτυξη και εκμετάλλευση εγκαταστάσεων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων».

58. Στη συνέχεια, στις ... , υπεβλήθη δήλωση έναρξης εργασιών στη Β' ΔΟΥ ... με ημερομηνία έναρξης την ... και κύρια δραστηριότητα επιχείρησης τις «Υπηρεσίες Μουσείων», με κωδικό 92521100.

59. Στις ... υπεγράφη μεταξύ του τελικού δικαιούχου (ΕΤΕ) και της ήδη αναιρεσείουσας, ως φορέα της επένδυσης, η ... σύμβαση, με αντικείμενο την υλοποίηση της επένδυσης με τίτλο «Ενίσχυση της Επιχείρησης Αγροκτήματα Οικογένειας Συρμακέζη - Πολιτιστική - Αγροτουριστική ΕΠΕ στη θεματική

ενότητα Τουρισμός». Ο συνολικός επιχορηγούμενος προϋπολογισμός της επένδυσης ανήλθε στο ποσό των 350.000,00 ευρώ, εκ του οποίου ποσό 168.000,00 ευρώ (ποσοστό 48%) αντιστοιχούσε σε δημόσια επιχορήγηση, ποσό 87.500,00 ευρώ (ποσοστό 25%) σε ίδια συμμετοχή της τότε εκκαλούσας και ποσό 94.500,00 ευρώ (ποσοστό 27%) προβλέφθηκε να καλυφθεί με μακροπρόθεσμο δάνειο.

60. Όπως προκύπτει από το Μέρος ΙΙ της εν λόγω σύμβασης με τίτλο «Αναλυτική περιγραφή φυσικού και οικονομικού αντικειμένου της επένδυσης», ως επιλέξιμες ενέργειες του Παραρτήματος Α΄ της Προκήρυξης ορίστηκαν οι εξής: α) εκσυγχρονισμός κτιρίων και εγκαταστάσεων τουριστικών καταλυμάτων, με επιλέξιμο προϋπολογισμό 211.163,00 ευρώ και β) ανάπτυξη καινοτομιών (ανάπτυξη και διαχείριση ειδικών μορφών τουρισμού, INFOKIOSK, πολυμέσα κ.λπ.), με επιλέξιμο προϋπολογισμό 140.837,00 ευρώ. Η διάρκεια υλοποίησης της επένδυσης ορίστηκε σε 18 μήνες (άρθρο 3 σύμβασης), κατόπιν δε αιτήματος της τότε εκκαλούσας η προθεσμία αυτή παρατάθηκε κατά 4 μήνες και ορίστηκε ως ημερομηνία ολοκλήρωσής της η 16^η Δεκεμβρίου 2008.

61. Κατά την υλοποίηση της επένδυσης εκδόθηκε η ... έκθεση πιστοποίησης ελέγχου, βάσει της οποίας καταβλήθηκε, στις ... , η α΄ δόση της επιχορήγησης, ποσού 84.000,00 ευρώ, ενώ μετά την ... έκθεση τελικού ελέγχου, εκδόθηκε από τον τελικό δικαιούχο (...) η ... βεβαίωση ολοκλήρωσης του έργου, σύμφωνα με την οποία η επένδυση ολοκληρώθηκε εμπρόθεσμα και, κατόπιν αυτού, στις ..., καταβλήθηκε στην τότε εκκαλούσα η β΄ δόση της επιχορήγησης, ομοίως ποσού 84.000,00 ευρώ.

62. Κατόπιν ελέγχου που διενεργήθηκε από την Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή της Περιφέρειας ... , από ... έως ... , στην Πράξη «Ενίσχυση υφιστάμενων ΜΜΕ της Περιφέρειας ... , στον Τομέα Τουρισμός μέσω του Καν. 70/2001 (Γ΄ Προκήρυξη)», συντάχθηκε η από ... έκθεση αποτελεσμάτων ελέγχου, η οποία εγκρίθηκε με την ... απόφαση της Γενικής Γραμματέως της Περιφέρειας ... . Το επίδικο Υπόεργο 6 κρίθηκε στην έκθεση ελέγχου ως μη επιλέξιμο με την αιτιολογία ότι οι υπό σύσταση επιχειρήσεις ως η τυχούσα της ενίσχυσης δεν είναι επιλέξιμες, ότι δεν είναι επιλέξιμες οι κατηγορίες δαπανών που αποφέρουν εκσυγχρονισμό κτιρίων και εγκαταστάσεων τουριστικών καταλυμάτων και ότι η εκταμίευση των επιχορηγήσεων έγινε χωρίς την προηγούμενη υποβολή άδειας λειτουργίας από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) ή τυχόν απαλλακτικό έγγραφο από τον αρμόδιο φορέα ότι δεν απαιτείται άδεια (άρθρο 18 παρ. 15 της 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 ΚΥΑ). Με βάση τις παραδοχές αυτές, προτάθηκε η αναζήτηση του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού των 168.000,00 ευρώ, που αντιστοιχεί στη δημόσια δαπάνη που πραγματοποιήθηκε για το εν λόγω Υπόεργο.

63. Κατά της ως άνω έκθεσης αποτελεσμάτων ελέγχου η τότε εκκαλούσα υπέβαλε τις ... αντιρρήσεις, οι οποίες απορρίφθηκαν ως αβάσιμες με την ... απόφαση της Γενικής Γραμματέως της Περιφέρειας ... , ενώ με την ... όμοια

απόφαση απορρίφθηκαν ως εκπροθέσμως ασκηθείσες και οι ... (αριθ. πρωτ. Περ. Θεσσαλίας ...) αντιρρήσεις που υπέβαλε ο τελικός δικαιούχος (...).

64. Κατόπιν τούτων, με την εκκληθείσα απόφαση επιβλήθηκε σε βάρος της τότε εκκαλούσας δημοσιονομική διόρθωση ποσού 168.000,00 ευρώ, πλέον αναλογούντων τόκων ύψους 12.475,84 ευρώ, με την επαλλήλως εκφερόμενη και κρίσιμη εν προκειμένω αιτιολογία ότι, σύμφωνα με τα ευρήματα που μνημονεύονται στην οικεία έκθεση ελέγχου, η ένταξη του επενδυτικού της σχεδίου στο ΠΕΠ ... ήταν μη επιλέξιμη διότι «η επιχείρηση δεν ανήκει στις επιλέξιμες κατηγορίες τουριστικών επιχειρήσεων, εύρημα το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την ΚΥΑ με αριθμ. 1707/ΕΥΣ443/2006, την Γ΄ Προκήρυξη και τον σχετικό οδηγό για τους επενδυτές (Πίνακας 3). Η ελεγχόμενη επιχείρηση κατά την έναρξη επιτηδεύματος στη Δ.Ο.Υ. δήλωσε ως κύρια δραστηριότητα «ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ» με κωδικό 92521100, η οποία δεν είναι εκμετάλλευση τουριστικής υποδομής, σύμφωνα με την Γ΄ Προκήρυξη και το θεσμικό πλαίσιο για τις εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (Ν.2160/1993 άρθρο 2, Ν.3270/2004 άρθρο 4 και Ν.3498/2006 άρθρο 54)».

65. Με την έφεσή της ενώπιον του δικάσαντος Τμήματος η τότε εκκαλούσα υποστήριξε ότι η κρίση της εκκληθείσας απόφασης δημοσιονομικής διόρθωσης ότι δεν εντάσσεται στις επιλέξιμες κατηγορίες τουριστικών επιχειρήσεων είναι πλημμελώς αιτιολογημένη, προεχόντως διότι το γεγονός ότι έγινε δήλωση έναρξης εργασιών στην αρμόδια ΔΟΥ με κύρια δραστηριότητα τις «Υπηρεσίες Μουσείων» δεν αποτελεί επαρκή απόδειξη ότι αυτή δεν συνιστά τουριστική επιχείρηση. Υποστήριξε συναφώς ότι η ίδια αυτή κρίση είναι και ουσιαστικά αβάσιμη, διότι σκοπός της είναι η ανάπτυξη και εκμετάλλευση εγκαταστάσεων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων, ήτοι δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στη θεματική ενότητα που αυτή εντάχθηκε (Τουρισμός), σε κάθε δε περίπτωση, η εν λόγω δραστηριότητα (λειτουργία πολυχώρου προσομοίωσης παραδοσιακών αγροτικών διαδικασιών και ανάπτυξη και εκμετάλλευση εγκαταστάσεων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων) έχει, με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας, τουριστικό χαρακτήρα με την ευρεία έννοια του όρου, γεγονός που επιρρωνύεται από το ... έγγραφο του Υπουργείου Πολιτισμού, σύμφωνα με το οποίο η ήδη αναιρεσείουσα, αν και δεν δύναται να λάβει άδεια λειτουργίας από τον ΕΟΤ, εντούτοις πρέπει να θεωρηθεί τουριστική επένδυση με την ευρεία έννοια του όρου.

66. Ο λόγος αυτός απορρίφθηκε ως αβάσιμος από το δικάσαν Τμήμα, με την αιτιολογία ότι από τα στοιχεία του φακέλου και ιδίως από το σύνολο των καταστατικών σκοπών της τότε εκκαλούσας, σε συνδυασμό με την ανάλυση της επενδυτικής της πρότασης κατά κατηγορίες επιλέξιμων ενεργειών και δαπανών, δεν μπορεί να συναχθεί - ανεξαρτήτως της δηλωθείσας κύριας δραστηριότητάς της στην οικεία ΔΟΥ - δραστηριότητα εντασσόμενη σε κάποια εκ των ρητά και αποκλειστικά αναφερομένων στο Παράρτημα ΣΤ της Προκήρυξης (1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 ΚΥΑ) εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, ήτοι

επιχειρήσεων εκμετάλλευσης μαρίνων, συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων θαλασσοθεραπείας και ιαματικών πηγών, η παράθεση των οποίων έχει αποκλειστικό - και όχι ενδεικτικό - χαρακτήρα. Κατά το Τμήμα, δεν αρκεί για τη νόμιμη ένταξη της τότε εκκαλούσας στο πρόγραμμα ενίσχυσης ούτε ο επικαλούμενος εν γένει «τουριστικός χαρακτήρας» αυτής, όπως αναφέρεται στο ... έγγραφο του Υπουργείου Πολιτισμού, ούτε και το ενδεχόμενο χαρακτηρισμού αυτής ως αγροτουριστικής, αφού, ανεξαρτήτως του ότι δεν προκύπτει σε καμία περίπτωση η αδειοδότησή της ως τέτοιας (αγροτουριστικής), ούτε άλλωστε προσκομίστηκε σε κάποιο στάδιο της διαδικασίας σχετική άδεια, επιχειρήσεις αυτής της μορφής δεν προβλέπονται ως δυνητικοί δικαιούχοι ενισχύσεων στην εν λόγω Πράξη.

67. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι στο ήδη παρατεθέν (σκέψη 54) Παράρτημα ΣΤ' της ΚΥΑ 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 αναφέρονται οι κρίσιμες εν προκειμένω επιλέξιμες κατηγορίες επιχειρήσεων για τη θεματική ενότητα "Τουρισμός" ως εξής: «α) Τουριστικά καταλύματα β) Λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις: 1. (...) 2. Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (επιχειρήσεις εκμετάλλευσης μαρίνων, συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, ιαματικών πηγών) (...)». Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι στο ως άνω παρατεθέν κείμενο αφ' ενός μεν τα τουριστικά καταλύματα εντάσσονται στις επιλέξιμες δαπάνες της θεματικής ενότητας "Τουρισμός", αφ' ετέρου δε στην εντός παρένθεσης επεξήγηση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, η τελευταία περίπτωση (ιαματικές πηγές) δεν καταγράφεται έχουσα τον σύνδεσμο "και" πριν από αυτήν, από όπου θα συνήγετο αναμφισβήτητα η αποκλειστική αναφορά των περιπτώσεων. Το Δικαστήριο παρατηρεί επίσης (σκέψη 55) ότι σύμφωνα με το υποβληθέν και εγκριθέν επενδυτικό σχέδιο, αντικείμενο της επίδικης επένδυσης ήταν η δημιουργία πολυχώρου προσομοίωσης παραδοσιακών αγροτικών δραστηριοτήτων στην ... , υπαγόμενου στην κατηγορία των επιχειρήσεων εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής του Παραρτήματος ΣΤ' της ανωτέρω ΚΥΑ με επιλέξιμο προϋπολογισμό 352.000,00 ευρώ. Επίσης παρατηρεί (σκέψη 60) ότι στο μέρος II με τίτλο αναλυτική περιγραφή φυσικού και οικονομικού αντικειμένου της επένδυσης ως επιλέξιμες ενέργειες ορίστηκαν ο εκσυγχρονισμός κτιρίων και εγκαταστάσεων τουριστικών καταλυμάτων με επιλέξιμο προϋπολογισμό 211.163,00 ευρώ και η ανάπτυξη και διαχείριση ειδικών μορφών τουρισμού infokiosk, πολυμέσων κ.λπ. με επιλέξιμο προϋπολογισμό 140.837,00 ευρώ.

68. Το Ελεγκτικό Συνέδριο, δικάζον αναιρετικά επί υποθέσεως όπου τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου, δικαιούται να ερευνήσει αν οι υποκείμενες στο εν λόγω ζήτημα νομικές κρίσεις της αναιρεσιβαλλομένης και η υπαγωγή από αυτήν των πραγματικών περιστατικών στην ως άνω αρχή είναι ορθές. Αυτό όχι μόνον δεν

προσκρούει παντάπασι στους αναιρετικούς κανόνες, αλλά ακόμη επιβάλλεται από την αρχή διασφάλισης της αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου, δοθέντος ότι η αρχή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου είναι πρωτίστως ενωσιακή αρχή.

69. Με βάση όλα όσα εκτέθηκαν στις προηγούμενες σκέψεις το Δικαστήριο κρίνει ότι ο δεύτερος εξετασθείς ως πρώτος προβαλλόμενος λόγος αναιρέσεως είναι βάσιμος. Στο επίδικο πρόγραμμα συγχρηματοδότησης θεωρούνταν ως επιλέξιμα και τα τουριστικά καταλύματα, ενώ από την έλλειψη του συνδέσμου "και" στην εντός παρένθεσης εξειδίκευση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής δεν ήταν δυνατόν γραμματικά να αποκλειστεί η ενδεικτική απαρίθμηση αυτών. Περαιτέρω, από το συνολικό ποσό του επιλέξιμου προϋπολογισμού της επένδυσης των 352.000,00 ευρώ, ποσό 211.163,00 ευρώ, ήτοι πλέον του ημίσεος της επένδυσης, θα διετίθετο, κατά την αναλυτική περιγραφή του φυσικού αντικειμένου αυτής, για τον εκσυγχρονισμό κτιρίων και εγκαταστάσεων τουριστικών καταλυμάτων. Τέλος, δεν αναδείχθηκε στην αναιρεσιβαλλόμενη στοιχείο εκ του οποίου να προκύπτει ότι η αναιρεσείουσα υπέβαλε ανακριβή ή ανεπαρκή στοιχεία, ώστε να εγερθεί ζήτημα κακής πίστεως αυτής. Ενόψει τούτου, όταν εγκρίθηκε από τους αρμόδιους φορείς το αρχικό και εν συνεχεία το αναλυτικό σχέδιο της επίδικης επένδυσης, οποιοσδήποτε διοικούμενος ευρισκόμενος στη θέση της αναιρεσείουσας ευλόγως μπορούσε να τρέφει, στηριγμένος σε καθοριστικής σημασίας πράξεις φορέων δημόσιας λειτουργίας, τη δικαιολογημένη πεποίθηση ότι η επένδυσή του ήταν επιλέξιμη. Εξ άλλου, το γεγονός ότι η αναιρεσείουσα δήλωσε σε φορολογική αρχή ότι η επένδυσή της αφορούσε μουσείο, δεν ασκεί επιρροή στην ανωτέρω κρίση, διότι ακόμη και αν μια τέτοια δήλωση έγινε προς αποφυγή φορολογικής επιβάρυνσης της δηλούσας, δεν ασκεί επιρροή στον χαρακτηρισμό της επίδικης επένδυσης ως τουριστικής καθόσον τούτο συντελείται αντικειμενικώς με βάση κριτήρια εκ της εφαρμοστέας ειδικής για την επένδυση νομοθεσίας. Επομένως, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, κατά παραδοχή του δεύτερου προβληθέντος λόγου αναίρεσης που εξετάστηκε ως πρώτος, πρέπει να αναιρεθεί για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

70. Μειοψήφησαν οι Αντιπρόεδροι Μαρία Βλαχάκη και Αγγελική Μαυρουδή και οι Σύμβουλοι Δημήτριος Τσακανίκας, Αργυρώ Μαυρομάτη και Κωνσταντίνος Κρέπης, οι οποίοι διατύπωσαν την ακόλουθη γνώμη: Δοθέντος ότι τα άρθρα 38 και 39 του Κανονισμού 1260/1999 (βλ. σκέψη 34) δημιουργούν υποχρέωση για τα κράτη μέλη να ανακτούν τους πόρους που χάνονται λόγω παρατυπιών, αφαιρώντας το αδικαιολογήτως κτηθέν όφελος πρωτίστως από τον τελικό λήπτη της ενίσχυσης, με γνώμονα την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, οι αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να εφαρμόζονται σύμφωνα με τους κανόνες αυτούς. Ειδικότερα, ο εθνικός δικαστής δύναται να εφαρμόσει τις ενωσιακές αρχές

της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης αξιολογώντας τη συμπεριφορά τόσο εκείνων που έλαβαν τους πόρους όσο και της διοίκησης, υπό την προϋπόθεση να λαμβάνεται πλήρως υπόψη το συμφέρον της Ένωσης υπό την προεκτεθείσα έννοια (πρβλ. ΔΕΕ, 13.3.2008, C-383/06 έως C-385/06, σκέψεις 52 έως 59). Εν προκειμένω, με βάση τις ανέλεγκτες αναιρετικά πραγματικές παραδοχές του δικάσαντος Τμήματος (βλ. σκέψεις 54 έως 64), κατά το στάδιο εξέτασης της επενδυτικής πρότασης της τότε εκκαλούσας από τον τελικό δικαιούχο (...) είχαν εκδοθεί το δελτίο αξιολόγησης επενδυτικής πρότασης, το εισηγητικό σημείωμα επενδυτικής πρότασης και το έντυπο αξιολόγησης διαπραγματευτικής επιτροπής, που διαλάμβαναν ότι «η πρόταση της εξεταζόμενης κρίνεται καταρχήν υπαγώγιμη», πλην, απαιτείται ως προϋπόθεση «η κατά την πιστοποίηση προσκόμιση Αδείας ΕΟΤ». Συνεπώς, κατά τη διαδικασία ένταξης της στο πρόγραμμα είχε διατυπωθεί επιφύλαξη («καταρχήν υπαγώγιμη»), έστω και αν αυτή δεν αποτυπώθηκε ρητώς στο σώμα της ... απόφασης ένταξης, συνιστάμενη στην υποχρέωση έκδοσης και προσκόμισης σχετικής άδειας από τον ΕΟΤ, την οποία η τότε εκκαλούσα - ασχέτως αν αρκούσε για τη νόμιμη ένταξή της στο συγκεκριμένο πρόγραμμα ενίσχυσης - ουδέποτε έλαβε. Περαιτέρω, η ήδη αναιρεσείουσα υπέβαλε τη σχετική επενδυτική πρόταση ως επιχείρηση εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, σύμφωνα με την περ. β)2 του Παραρτήματος ΣΤ της 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 ΚΥΑ, όπου πανηγυρικά και κατά τρόπο σαφή αναφέρονται περιοριστικά οι επιλέξιμες κατηγορίες τουριστικών επιχειρήσεων, που είναι οι επιχειρήσεις εκμετάλλευσης μαρίνων, συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων θαλασσοθεραπείας και ιαματικών πηγών, με συνέπεια να είναι ευχερές σε αυτήν, με μέτρο αναφοράς τον μέσο συνετό και ενημερωμένο επιχειρηματία, να αντιληφθεί ότι η νόμιμη υπαγωγή της στο συγκεκριμένο πρόγραμμα ενίσχυσης τελούσε υπό την προϋπόθεση ότι θα δραστηριοποιείτο επιχειρηματικά σε κάποιον από τους παραπάνω τομείς. Επίσης, κατά τον χρόνο υπαγωγής της επένδυσης στο πρόγραμμα ενίσχυσης η τότε εκκαλούσα ήταν «υπό σύσταση», ενώ οι καταστατικοί της σκοποί, που όπως αποδείχθηκε δεν συνδέονταν με τις δραστηριότητες των επιλέξιμων κατηγοριών τουριστικών επιχειρήσεων της ως άνω περ. β)2 του Παραρτήματος ΣΤ, αποκρυσταλλώθηκαν το πρώτον με την ... πράξη σύστασης, ήτοι σε χρόνο μεταγενέστερο της ένταξής της, ενώ και η υποβληθείσα στις ... - επίσης σε χρόνο μεταγενέστερο της ένταξης - δήλωση έναρξης εργασιών στη Β' ΔΟΥ ... ανέφερε ως κύρια δραστηριότητα της ήδη αναιρεσείουσας τις «Υπηρεσίες Μουσείων», δηλαδή δραστηριότητα που κείται κατά τρόπο εμφανή προδήλως εκτός των επιλέξιμων κατηγοριών τουριστικών επιχειρήσεων της περ. β)2 του Παραρτήματος ΣΤ. Με βάση τα προεκτεθέντα, οι επικαλούμενες «θετικές» διαβεβαιώσεις που έλαβε η τότε εκκαλούσα για τη νόμιμη υπαγωγή της στο καθεστώς ενίσχυσης (ένταξη, υπογραφή σύμβασης, ολοκλήρωση έργου) δεν ήταν ούτε ανεπιφύλακτες ούτε συμβατές με τους ισχύοντες κανόνες και ιδίως με το

Παράρτημα ΣΤ της 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 ΚΥΑ, κάτι που ήταν ευχερές να διαπιστωθεί. Άλλωστε, λαμβανομένης υπόψη και της επιβαλλόμενης από το ενωσιακό δίκαιο υποχρέωσης προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, μόνη η ένταξη του επίδικου Υποέργου στο Μέτρο 1.6 του ΠΕΠ ... 2000-2006, υπό τις περιστάσεις που προαναφέρθηκαν (σαφήνεια νομοθετικού πλαισίου, αρχικές επιφυλάξεις των αρμόδιων οργάνων, δυνατότητα πρόβλεψης με μέτρο αναφοράς τον μέσο συνετό επιχειρηματία, κύρια δραστηριότητα της αναιρεσείουσας κατά τον χρόνο σύστασής της), δεν δύναται να δημιουργήσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στο πρόσωπο της ήδη αναιρεσείουσας (πρβλ. ΕλΣυν Ολ. 1791/2018, σκέψη 11, 3380/2014, σκέψη V). Συνακόλουθα, ορθώς εν προκειμένω το δικάσαν Τμήμα, έστω και με διαφορετική εν μέρει αιτιολογία, απέρριψε τον λόγο έφεσης της αναιρεσείουσας περί παραβίασης των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα με τον δεύτερο λόγο αναίρεσης είναι αβάσιμα και απορριπτέα. Πλην όμως η γνώμη αυτή δεν κράτησε.

71. Με τον πρώτο λόγο αναίρεσης, που εξετάστηκε ως δεύτερος, προβάλλεται ότι το δικάσαν Τμήμα προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του διέποντος την επίδικη υπόθεση νόμου, ήτοι του άρθρου 35 του ν. 3016/2002 και της παρ. 15 του άρθρου 18 της 1707/ΕΥΣ 443/17.1.2006 ΚΥΑ, που ορίζει ότι ο δικαιούχος της ενίσχυσης «υποχρεούται στη λήψη όλων των κατά περίπτωση απαιτούμενων γενικών και ειδικών αδειών ή/και δικαιολογητικών, που αφορούν (...) τη νόμιμη λειτουργία της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένων των αδειών λειτουργίας και εγκατάστασης», ενώ διέλαβε και αντιφατικές αιτιολογίες με το να δεχθεί ότι απαιτείτο η χορήγηση ειδικής άδειας από τον ΕΟΤ προκειμένου να θεωρηθεί η επένδυση τουριστική και άρα να υπαχθεί στο καθεστώς ενίσχυσης. Κατά την αναιρεσείουσα, από το προσκομισθέν με την έφεση ... έγγραφο του Υπουργείου Πολιτισμού, που επέχει θέση απαλλακτικού εγγράφου, προκύπτει ότι δεν απαιτείτο η χορήγηση ειδικής άδειας από τον ΕΟΤ για τη λειτουργία της επιχείρησης, η οποία πρέπει να θεωρηθεί τουριστική επένδυση με την ευρεία έννοια του όρου, συμβάλλουσα στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής και στην αναβάθμιση της ποιότητας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

72. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αναιρεσιβαλλομένη δεν έκρινε αυτοτελώς το σχετικό ζήτημα της έλλειψης άδειας λειτουργίας τουριστικής επιχείρησης εκ μέρους της αναιρεσείουσας, εξετάζοντας και τα οικεία επιχειρήματα της τελευταίας κατά τρόπο που να είναι σε θέση να αποφανθεί επί της επήρειας της εν λόγω έλλειψης στο καταλογισθέν δια της δημοσιονομικής διόρθωσης ποσό. Συνεπώς ο λόγος αναίρεσεως πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής, διότι δεν πλήττει αποτελεσματικά την κύρια αιτιολογία απόρριψης από το δικάσαν Τμήμα του σχετικού λόγου έφεσης, που συνίστατο, ως ήδη αναπτύχθηκε, στο ότι η ήδη αναιρεσείουσα δεν μπορούσε να ενταχθεί στο

συγκεκριμένο καθεστώς ενίσχυσης διότι δεν αποτελεί επιχείρηση εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής.

73. Κατόπιν των ανωτέρω, η ένδικη αίτηση πρέπει να γίνει δεκτή, να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση και να διαταχθεί η επιστροφή του καταβληθέντος παραβόλου στην αναιρεσείουσα, κατ' εκτίμηση δε των περιστάσεων, να απαλλαγεί το Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα αυτής (άρθρα 310 παρ. 1 εδάφιο α' και 314 παρ. 3 του ν. 4700/2020, αντιστοίχως).

74. Μετά την αναίρεση της προσβαλλόμενης απόφασης, η υπόθεση, η οποία δεν χρήζει διερεύνησης κατά το πραγματικό της μέρος, πρέπει να διακρατηθεί και να δικαστεί στην ουσία από την Ολομέλεια, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 176 παρ. 2 του ν. 4700/2020.

75. Δοθέντος ότι, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά ανωτέρω, η εκκληθείσα απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης - στηριχθείσα στον μη επιλέξιμο χαρακτήρα της υπαγωγής της επένδυσης στην ενωσιακή χρηματοδότηση - εκδόθηκε κατά παράβαση της αρχής προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, πρέπει η ένδικη έφεση να γίνει δεκτή, να ακυρωθεί η ... απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης του Υφυπουργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και να διαταχθεί η επιστροφή του κατατεθέντος παραβόλου έφεσης στην εκκαλούσα (άρθρο 310 παρ. 1 εδάφιο α' ν. 4700/2020).

76. Τέλος, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων, το Ελληνικό Δημόσιο πρέπει να απαλλαγεί από τα δικαστικά έξοδα της εκκαλούσας (άρθρο 314 παρ. 3 ν. 4700/2020).

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται την αίτηση αναίρεσης.

Αναιρεί την ... απόφαση του Ι Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου αναίρεσης στην αναιρεσείουσα.

Διακρατεί και δικάζει την υπόθεση.

Δέχεται την από ... (ΑΒΔ ...) έφεση.

Ακυρώνει την ... απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης του Υφυπουργού Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.

Διατάσσει την απόδοση στην εκκαλούσα του κατατεθέντος παραβόλου έφεσης. Και

Απαλλάσσει το Ελληνικό Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα της αναιρεσείουσας και των δύο βαθμών.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε σε τηλεδιάσκεψη στις 16 Μαΐου 2022, κατ' εφαρμογή του άρθρου 295 παρ. 2 του ν. 4700/2020.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΡΜΑΣ

Ο ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΡΕΠΗΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΕΛΕΝΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΓΛΟΥ

Δημοσιεύθηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση, στις 5 Οκτωβρίου 2023
(βλ. πρακτικό δημοσίευσης με όμοια ημερομηνία).

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΡΜΑΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΣΑΒΒΙΔΗΣ